

LIETUVOS AUKŠČIAUSIASIS TEISMAS

2015 METŲ LAPKRIČIO MĖNESIO TEISMO PRAKTIKOS APŽVALGA

PARENGTA LIETUVOS AUKŠČIAUSIOJO TEISMO
TEISĖS TYRIMŲ IR APIBENDRINIMO DEPARTAMENTO

Pastaba. Šioje apžvalgoje pateikiamos neoficialios Lietuvos Aukščiausiojo Teismo (toliau – ir LAT) procesinių sprendimų santraukos. Šis dokumentas yra skirtas tik informavimo tikslais. Oficialius ir pilnus sprendimų tekstus galite rasti LAT interneto svetainėje www.lat.lt.

TURINYS

I. ADMINISTRACINIŲ TEISĖS PAŽEIDIMŲ BYLOS	3
ATPK 51²⁰ straipsnio 1 ir 3 dalių taikymas	3
<i>Dėl teisės aktų, reglamentuojančių eksploatuoti tinkamų transporto priemonių tvarkymą, reikalavimų pažeidimo.....</i>	<i>3</i>
ATPK 127 straipsnio 2 dalies taikymas.....	4
<i>Dėl lygiareikšmių kelių sankryžoje padaryto administracinio teisės pažeidimo</i>	<i>4</i>
ATPK 214¹ straipsnio 3 dalies taikymas	4
<i>Dėl iškabos pripažinimo išorine reklama ir vienodos teismų praktikos</i>	<i>4</i>
II. BAUDŽIAMOSIOS BYLOS	5
1. Lietuvos Respublikos baudžiamojo įstatymo taikymas	5
BK 75 straipsnio 1 dalies taikymas	5
<i>Dėl BK 75 straipsnio 1 dalies neriboto atgalinio veikimo.....</i>	<i>5</i>
BK 178 straipsnio 3 dalies, 185 straipsnio, 187 straipsnio 2 dalies ir 271 straipsnio 1 dalies, 202 straipsnio 2 dalies taikymas	6
<i>Dėl archeologinių radinių kaip vagystės dalyko, paveldo objektų (paminklų) kaip saugomų teritorijų sunaikinimas ar suniokojimas bei archeologinių kasinėjimų ardomosios veiklos kaip uždraustos ūkinės veiklos ...</i>	<i>6</i>
BK 189¹ straipsnio taikymas	7
<i>Dėl BK 189¹ straipsnio atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai</i>	<i>7</i>
2. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso įstatymo taikymas	9
BPK 10 straipsnio, 21 straipsnio 4 dalies, 51 straipsnio, Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 6 straipsnio nuostatų taikymas	9
<i>Dėl gynėjo atsisakymo neprivalomumo ikiteisminio tyrimo pareigūnui, prokurorui ar teismui, kai kyla abejonių dėl asmens, atsisakančio gynėjo pagalbos, galimybės tinkamai pasinaudoti teise į gynybą</i>	<i>9</i>
BPK 21 straipsnio 4 dalies, 22 straipsnio 3 dalies taikymas	10
<i>Dėl įtariamojo, kaltinamojo teisės į gynybą santykio su BK 235 straipsnio 1 dalimi</i>	<i>10</i>
III. CIVILINĖS BYLOS	11
Asmenys	11
<i>Dėl teisės normų, reglamentuojančių daktaro mokslo laipsnio atšaukimą, aiškinimo ir taikymo.....</i>	<i>11</i>
Sutarčių teisė	12
<i>Dėl vežėjo atsakomybės, kai tarptautinio vežimo sutartyje vežėjui yra nustatyta pareiga užtikrinti tinkamą krovinio pakrovimą (iškrovimą) ir jo sutvirtinimą.....</i>	<i>12</i>
<i>Dėl laiduotojų atsakomybės apimties skolininkui iškelus bankroto bylą.....</i>	<i>13</i>
<i>Dėl materialiosios teisės normų, reglamentuojančių Europos Sąjungos Sanglaudos fondo lėšų naudojimo tvarką ir sąlygas, Finansavimo ir administravimo sutarties privalomumą išvestiniams sandoriams, finansinio užtikrinimo susitarimus, banko garantiją ir banko sąskaitą, aiškinimo ir taikymo</i>	<i>13</i>
<i>Dėl Indėlių ir įsipareigojimų investuotojams draudimo įstatyme nustatyto draudimo taikymo asmenims, įsigijusiems BAB banko „Snoras“ indėlių sertifikatus ir obligacijas, šių produktų įsigijimo sandorių negaliojimo CK 1.90 ar 1.91 straipsniuose įtvirtintais pagrindais.....</i>	<i>15</i>
Deliktų teisė	17
<i>Dėl sužaloto nepilnamečio asmens teisės į negautų pajamų atlyginimą</i>	<i>17</i>
Viešieji pirkimai	17
<i>Dėl nenumatytų darbų atlikimo rizikos paskirstymo tarp rangovo ir užsakovės bei atsiskaitymo už papildomus darbus.....</i>	<i>17</i>
Civilinio proceso teisė	18
<i>Dėl teismo išduoto vykdomojo rašto civilinėje byloje pagrįstumo</i>	<i>18</i>
<i>Dėl elektroninių varžytynių, vykdytų nesant galimybių naudoti automatinį kainos didinimo būdą, nustatytą CPK 713 straipsnio 6 dalyje, teisėtumo vertinimo.....</i>	<i>19</i>
Darbo teisė	19
<i>Dėl Darbo kodekso 141 straipsnio 3 dalies, 296, 303 straipsnių, Įmonių restruktūrizavimo įstatymo 8 straipsnio 1, 2 punktų aiškinimo ir taikymo</i>	<i>19</i>
<i>Dėl darbo pagal antrą darbo sutartį toje pačioje darbovietėje tapačiomis funkcijomis kvalifikavimo.....</i>	<i>21</i>
<i>Dėl materialiosios teisės normų, reglamentuojančių darbo užmokesčio dydžio nustatymą nelegalaus darbo atveju, aiškinimo ir taikymo</i>	<i>21</i>

I. ADMINISTRACINIŲ TEISĖS PAŽEIDIMŲ BYLOS

ATPK 51²⁰ straipsnio 1 ir 3 dalių taikymas

Dėl teisės aktų, reglamentuojančių eksploatuoti tinkamų transporto priemonių tvarkymą, reikalavimų pažeidimo

Apžvelgiamoje administracinio teisės pažeidimo byloje asmeniui buvo surašytas administracinio teisės pažeidimo protokolas dėl to, kad jis, kaip individualios įmonės savininkas, iki nustatytų terminų nepateikė transporto priemonių išleidimo į rinką ataskaitos ir nevykdė transporto priemonių importuotojams nustatytos pareigos registruotis Gamintojų ir importuotojų registravimo sąvade ir taip padarė ATPK 51²⁰ straipsnio 1, 3 dalyse nurodytus administracinius teisės pažeidimus.

Apygardos teismas iš esmės sutiko su apylinkės teismo išvada, kad ATPK 51²⁰ straipsnio pavadinimas (hipotezė) aiškiai parodo, jog pirmiausia turi būti nustatyta, kad administracinė atsakomybėn traukiamas subjektas tvarko ne bet kokias, o eksploatuoti netinkamas transporto priemones, tačiau konstatavo, kad šioje administracinio teisės pažeidimo byloje tokių duomenų nėra ir dėl to administracinio teisės pažeidimo bylą nutraukė.

Kasacinis teismas pirmiausia atkreipė dėmesį į tai, kad apie teisės normos (nagrinėjamu atveju ATPK 51²⁰ straipsnio 1 ir 3 dalių) taikymą turi būti sprendžiama ne iš normos pavadinimo, o iš normos turinio. Kartu teisėjų kolegija išaiškino, kad ATPK 51²⁰ straipsnio 1 ir 3 dalyse nurodytas transporto priemonių importuotojų pareigas įtvirtina Lietuvos Respublikos atliekų tvarkymo įstatymas ir jo pagrindu priimti poįstatyminiai aktai. Iš šiame įstatyme pateiktos importuotojo sąvokos išaiškinimo matyti, kad, be kitų asmenų, importuotoju laikomas teisės aktų nustatyta tvarka įregistravęs savo veiklą asmuo, kuris iš kitos valstybės narės įveža ir verslo tikslais Lietuvos Respublikos rinkai tiekia transporto priemones. Atliekų tvarkymo įstatymas įpareigoja transporto priemonių gamintojus ir importuotojus registruotis aplinkos ministro nustatyta tvarka ir tvarkyti transporto priemonių apskaitą bei teikti apskaitos ataskaitas aplinkos ministro nustatyta tvarka. Teisėjų kolegija nurodė, kad tokia tvarka nustatyta Lietuvos Respublikos aplinkos ministro įsakymais patvirtintose Gaminių tiekimo rinkai apskaitos ir atliekų tvarkymo ataskaitų teikimo taisyklėse bei Gamintojų ir importuotojų registravimo taisyklėse. Už šių teisės aktų reikalavimų pažeidimą numatyta administracinė atsakomybė ATPK 51²⁰ straipsnio 1, 3 dalyse. Atsižvelgęs į išdėstytus argumentus, kasacinis teismas konstatavo, kad, priešingai negu nurodyta žemesnės instancijos teismų baigiamuosiuose aktuose, minėti reikalavimai taikomi tik tinkamas eksploatuoti transporto priemones importuojantiems subjektams, nes pagal Atliekų tvarkymo įstatymo 2 straipsnio 29 dalį eksploatuoti netinkamos transporto priemonės yra gaminių atliekos.

Teisėjų kolegija pripažino, kad šios srities įstatyminis reglamentavimas neatitinka juridinei technikai keliamo aiškumo reikalavimo, tačiau kartu pažymėjo, jog žemesnės instancijos teismai neįsigilino į jo esmę ir priėmė skubotus sprendimus. Kasacinis teismas taip pat išaiškino, kad teismai, sprenddami klausimą dėl administracinės atsakomybės patraukto asmens atsakomybės, turi atsižvelgti ir į atsakingos institucijos bendrosios pareigos išaiškinti atliekų tvarkymo subjektams teisės aktų reikalavimus vykdymą. Dėl to teisėjų kolegija pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų procesinius sprendimus panaikino ir perdavė administracinio teisės pažeidimo bylą nagrinėti apylinkės teismui.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. lapkričio 10 d. nutartis administracinio teisės pažeidimo byloje Nr. 2AT-81-139/2015

ATPK 127 straipsnio 2 dalies taikymas

Dėl lygiareikšmių kelių sankryžoje padaryto administracinio teisės pažeidimo

Šioje administracinio teisės pažeidimo byloje policijos nutarimu asmeniui buvo skirta nuobauda už tai, kad jis važiuodamas lygiareikšmių kelių sankryžoje pažeidė Kelių eismo taisyklių (toliau – ir KET) 159 punkto reikalavimus, t. y. nedavė kelio iš dešinės artėjančiam automobiliui ir su juo susidūrė, dėl to buvo apgadintos abi transporto priemonės. Apylinkės teismas paliko galioti policijos nutarimą, o apygardos teismas, apskųstąją apylinkės teismo nutartį panaikino ir priėmė nutarimą, kad asmuo nėra kaltas dėl ATPK 127 straipsnio 2 dalies pažeidimo, nes važiuodamas pagrindiniu keliu turėjo pirmenybę pravažiuoti sankryžą su šalutiniu keliu.

Kasacinis teismas atkreipė dėmesį į tai, kad šioje administracinėje byloje eismo įvykis kilo dviejų viešųjų kelių sankryžoje, kurioje nėra ir niekada nebuvo pastatytų įspėjamųjų ar pirmumą teikiančių kelio ženklų, leidžiančių eismo dalyviams spręsti apie kelio reikšmingumą. Tokiu atveju svarbiu faktoriumi tampa kelio dangos vertinimas. Pagal KET II skyriaus 3.14 punktą „Pagrindinis kelias – <...> kelias su briauna danga – kelio be dangos atžvilgiu. Šalutiniame kelyje prieš pat sankryžą esantis ruožas su kietąja ar briauna danga nedaro jo lygiareikšmio su kertamuoju“. Teisėjų kolegija pažymėjo, kad iš savivaldybės administracijos rašto matyti, kad viešasis kelias, kuriuo važiavo administracinė atsakomybėn patrauktas asmuo, yra 6 m pločio su žvyro danga, o kitas vietinis viešasis kelias yra gruntinis 4 m pločio kelias. Paprastai gruntiniais keliais laikomi tokie keliai, kurie neturi tvirtos dangos ir kelio konstrukcijos. Tai dažniausiai būna vietinės reikšmės keliai, einantys per miškus, skirti privažiavimui prie sodybų, vandens telkinių. Kelias su žvyro danga – tai kelias, padengtas žvyro danga, turintis konstrukciją (pagrindo sluoksnius ir dangą), kur dangos konstrukcija įrengta iš sluoksnio be rišiklių. Taigi, teisėjų kolegijos nuomone, galima būtų teigti, kad vietinis viešasis kelias, kuriuo važiavo administracinė atsakomybėn patrauktas asmuo, turėtų būti laikomas pagrindiniu keliu kito vietinio viešojo kelio atžvilgiu. Tačiau kartu teisėjų kolegija pažymėjo, kad, sprendžiant klausimą dėl kelių reikšmingumo nustatymo, būtina įvertinti ir kitus byloje esančius įrodymus, iš kurių nagrinėjamu atveju teisėjų kolegija nustatė, kad abiejų kelių danga ir plotis buvo panašūs. Kasacinis teismas konstatavo, kad eismo dalyvis, matydamas tapačią kelio dangą ir plotį, negali ir neturi jokio objektyvaus pagrindo manyti, kad kelias, kuriuo jis važiuoja, yra aukštesnės ar žemesnės kategorijos. Asmuo apie tai, kokių kelių jis važiuoja ir kaip turi elgtis sankryžoje, turi spręsti iš objektyvių aplinkybių ir vadovautis Kelių eismo taisyklėmis, o ne iš to, kokia kelio danga ir kategorija nurodyta savivaldybės tarybos patvirtintose pažymose. Šiuo atveju teisėjų kolegija atkreipė dėmesį ir į tai, kad pagal KET 155 punktą lygiareikšmių kelių sankryžoje vairuotojas privalo duoti kelią iš dešinės artėjančioms transporto priemonėms. Kita vertus, sankryža, kurioje kilo eismo įvykis, nebuvo pažymėta jokiais kelio ženklais, abu keliai tiek savo danga, tiek pločiu nesiskyrė. Dėl to teisėjų kolegija konstatavo, kad tokiu atveju vairuotojams galioja KET 159 punktas, nurodantis, kad jeigu vairuotojas negali nustatyti, kokia yra kelio danga, o pirmumo ženklų nėra, jis turi elgtis taip, lyg važiuotų šalutiniu keliu.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. lapkričio 3 d. nutartis administracinio teisės pažeidimo byloje Nr. 2AT-76-942/2015

ATPK 214¹ straipsnio 3 dalies taikymas

Dėl iškabos pripažinimo išorine reklama ir vienodos teismų praktikos

Apžvelgiamoje administracinio teisės pažeidimo byloje asmuo savivaldybės administracijos nutarimu buvo nubaustas pagal ATPK 214¹ straipsnio 3 dalį dėl to, kad skleidė išorinę reklamą, neturėdamas galiojančio leidimo įrengti išorinę reklamą savivaldybės teritorijoje, t. y. vienu metu ant pastato buvo iškabinta įvairaus turinio reklaminė iškaba: su darbo laiku, prekiaujamų prekių pavadinimais, taip pat naudotos papildomos priemonės – vėliavėlės. Apylinkės teismas šį

savivaldybės administracijos nutarimą paliko nepakeistą, o apygardos teismas, konstatavęs, kad šios iškabos nėra išorinė reklama, administracinio teisės pažeidimo bylą nutraukė.

Teisėjų kolegija atkreipė dėmesį į kasacinio teismo išaiškinimą administracinio teisės pažeidimo byloje Nr. 2AT-45-895/2015, kurioje konstatuota, kad teisinis reguliavimas, susijęs su išorinės reklamos samprata, stokoja teisinio aiškumo ir yra prieštaringas, tačiau, teisėjų kolegijos nuomone, šis prieštaravimas savaime nereiškia, kad bendrovės iškaba negali būti pripažinta išorine reklama, o asmuo, nesilaikęs iškabos, kaip išorinės reklamos, įrengimo draudimų ir reikalavimų, negali būti baudžiamas pagal ATPK 214¹ straipsnio 3 dalį. Anot teisėjų kolegijos, šiuo atveju sprendžiant dėl bendrovės iškabos pripažinimo (nepripažinimo) išorine reklama, esminę reikšmę turi tai, ar tokioje iškaboje skleidžiama informacija laikytina susijusi su asmens ūkine komercine, finansine ar profesine veikla ir skatinanti įsigyti prekių ar naudotis paslaugomis. Kasacinis teismas išaiškino, kad antai bendrovės iškaba, kurioje pateikta informacija skatina įsigyti prekių ar naudotis paslaugomis paprastai laikytina išorine reklama ir ji turi būti naudojama paisant teisės aktuose nustatytą išorinės reklamos įrengimo reikalavimų. Vertinant, ar informacija, esanti iškaboje, skatina (ar neskatina) įsigyti prekių (naudotis paslaugomis), atsižvelgtina į tokios informacijos turinį, iškabos buvimo vietą, jos formą, dydį ir kt. Teisėjų kolegija pažymėjo, kad skatinančia vartotojus įsigyti prekes ar naudotis paslaugomis (kartu ir išorine reklama) gali būti pripažinta ne tik informacija, kuria daromas tiesioginis poveikis vartotojui dėl prekių ar paslaugų pasirinkimo (pvz., nurodoma prekių svarba vartotojui, jų naudingosios savybės, kalbama apie nuolaidas prekių įsigijimui ar paslaugų suteikimui arba apskritai siūloma vartotojui pirkti prekes, suteikti jam paslaugas), bet ir bendro pobūdžio informacija, kuria tiesiogiai ir nesiūloma vartotojui pirkti prekes ar suteikti paslaugas (pvz., informacija apie asmens, užsiimančio komercine, ūkine, finansine ar profesine veikla, veiklos pobūdį, teikiamų paslaugų rūšis). Šiuo atveju, iškabą su nurodyta informacija pripažįstant išorine reklama, reikia nustatyti, kad tokia iškaboje esanti informacija tiek pagal savo turinį, tiek išraiškos formą galėjo daryti poveikį vartotojų apsisprendimui dėl atitinkamų prekių įsigijimo ar dėl naudojimosi atitinkamomis paslaugomis.

Nagrinėjamu atveju teisėjų kolegija nustatė, kad iš iškabų įrengimo vietos, iškabose pateiktos informacijos turinio ir jos pateikimo formos matyti, jog ši informacija buvo susijusi su bendrovės komercine veikla ir joje pakankamai aiškiai, siekiant atkreipti vartotojų dėmesį, atsispindėjo bendrovės veiklos pobūdis, darbo laikas. Dėl to kasacinis teismas konstatavo, kad ši informacija nebuvo tik tokia, kuria siekta informuoti vartotojus apie parduodamas prekes ir teikiamas paslaugas. Priešingai – minėtose iškabose esanti informacija tiek pagal savo turinį, tiek išraiškos formą, atsižvelgiant ir į šių iškabų įrengimo vietą, taip pat galėjo daryti poveikį vartotojų apsisprendimui dėl iškaboje nurodytų prekių įsigijimo ar dėl naudojimosi iškaboje nurodyta paslauga. Taigi byloje prieita išvada, kad nurodytos iškabos su jose esančia informacija laikytinos išorine reklama ir jas įrengiant turėjo būti paisoma išorinės reklamos įrengimui nustatytų reikalavimų. Nustačiusi, kad nagrinėjamoje byloje tokių reikalavimų nebuvo laikomasi, t. y. išorinė reklama buvo įrengta neturint leidimo, teisėjų kolegija konstatavo, kad apygardos teismas netinkamai taikė ATPK 214¹ straipsnio 3 dalį ir jo priimtą nutarimą panaikino palikdamas galioti apylinkės teismo nutartį.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. lapkričio 17 d. nutartis administracinio teisės pažeidimo byloje Nr. 2AT-82-895/2015

II. BAUDŽIAMOSIOS BYLOS

1. Lietuvos Respublikos baudžiamojo įstatymo taikymas

BK 75 straipsnio 1 dalies taikymas

Dėl BK 75 straipsnio 1 dalies neriboto atgalinio veikimo

Kasacinis teismas nurodė, kad įstatymų leidėjas BK 75 straipsnio 1 dalies 2015 m. kovo 19 d. redakcijoje, numatydamas galimybę ir sunkius nusikaltimus padariusiems asmenims atidėti jiems paskirtos laisvės atėmimo bausmės vykdymą, palengvino jų teisinę padėtį. Vertinant šias BK 75 straipsnio 1 dalies nuostatas BK 3 straipsnio 2 dalies normų kontekste, BK 75 straipsnio 1 dalis gali būti suprantama kaip turinti grįžtamąją galią. Kartu išplėstinė septynių teisėjų kolegija pabrėžė, kad pagal konstitucinę jurisprudenciją įstatymų leidėjas, priimdamas teisės aktą, turintį atgalinio veikimo galią, paprastai privalo nustatyti tokių aktų įgyvendinimo tvarkos taisykles, numatyti probleminius klausimus, kurie gali kilti įgyvendinant naujas teisės normas ir kurių sprendimui gali būti reikalingos minėtos taisyklės. Tuo tarpu dėl BK 75 straipsnio 1 dalies tai nėra padaryta. Tokiu būdu išplėstinė septynių teisėjų kolegija padarė išvadą, kad įstatymų leidėjas, priimdamas naują BK 75 straipsnio 1 dalį, nenumatė neriboto jos atgalinio veikimo. Priešingas aiškinimas, išplėstinės septynių teisėjų kolegijos nuomone, iš esmės reikštų konstatavimą, kad įstatymų leidėjas, priimdamas BK 75 straipsnio 1 dalį, nesilaikė konstitucinio imperatyvo: teisės aktais negalima reikalauti neįmanomų dalykų (*lex non cogit ad impossibilia*), nes visais atvejais taikant BK 75 straipsnio 1 dalį atgal, teismai, net ir nesant nuteistųjų prašymų, turėtų iš naujo spręsti bausmių vykdymo atidėjimo klausimą daugelyje baudžiamųjų bylų dėl padarytų sunkių nusikaltimų, išnagrinėtų iki 2015 m. kovo 24 d. ir kuriose teismo nagrinėjimo stadija visose instancijose (pirmosios, apeliacinės, kasacinės) yra pasibaigusi. Tokiose bylose turėtų būti priimami nauji teismo baigiamieji aktai, tokie procesai neišvengiamai prailgintų kitų teismuose nagrinėjimų baudžiamųjų bylų laiką ir t. t.

Aiškindama šiuo metu galiojančios BK 75 straipsnio 1 dalies redakcijos taikymo ribas laike, išplėstinė septynių teisėjų kolegija pažymėjo ir tai, kad įstatymų leidėjas, numatydamas galimybę taikyti laisvės atėmimo bausmės vykdymo atidėjimą ir asmenims, nuteistiems net už sunkius nusikaltimus, taip pat įtvirtino baudžiamosios atsakomybės švelninimo prielaidas. Kartu išplėstinė septynių teisėjų kolegija pabrėžė, kad baudžiamieji įstatymai paprastai taikomi tiems faktams ir padariniams, kurie atsiranda po šių įstatymų įsigaliojimo. Reikalavimas, kad paskelbti įstatymai galiotų į ateitį – svarbi teisinio tikrumo prielaida, esminis teisės viešpatavimo, teisinės valstybės elementas. Tai svarbus ir būtinas veiksnys užtikrinant teisės, įstatymų, teisinės tvarkos stabilumą ir tvirtumą. Išplėstinė septynių teisėjų kolegija taip pat atkreipė dėmesį į besiklostančią kasacinę praktiką taikant šiuo metu galiojančią BK 75 straipsnio 1 dalies redakciją, kai laisvės atėmimo bausmės vykdymo atidėjimas asmenims, padariusiems sunkių nusikaltimų (nusikaltimus) ir nuteistiems ne daugiau kaip ketveriems metams laisvės atėmimo bausme (bei esant kitoms įstatyme nustatytoms sąlygoms), taikomas ir tais atvejais, kai nusikalstama veika padaryta iki naujosios BK 75 straipsnio 1 dalies redakcijos įsigaliojimo (2015 m. kovo 24 d.), tačiau tik tuomet, jei tokios bylos teisminis nagrinėjimas nėra pasibaigęs. Tai gali būti daroma ir paties teismo, nagrinėjančio tokią baudžiamąją bylą iniciatyva.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus išplėstinės septynių teisėjų kolegijos 2015 m. lapkričio 24 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-386-746/2015

BK 178 straipsnio 3 dalies, 185 straipsnio, 187 straipsnio 2 dalies ir 271 straipsnio 1 dalies, 202 straipsnio 2 dalies taikymas

Dėl archeologinių radinių kaip vagystės dalyko, paveldo objektų (paminklų) kaip saugomų teritorijų sunaikinimas ar suniokojimas bei archeologinių kasinėjimų ardomosios veiklos kaip uždraustos ūkinės veiklos

Apžvelgiamoje baudžiamojoje byloje kasatorius buvo nuteistas pagal BK 178 straipsnio 3 dalį, 185 straipsnį, 187 straipsnio 2 dalį, 202 straipsnio 2 dalį, 271 straipsnio 1 dalį dėl veikų, padarytų neteisėtai vykdant archeologinius kasinėjimus valstybės saugomose senovinių kapinynų teritorijose, neteisėtai įgyjant archeologinius radinius ir jais prekiaujant.

Išplėstinė septynių teisėjų kolegija pažymėjo, kad kilnojamųjų kultūros vertybių įtraukimas į apskaitą nėra lemiamas kriterijus baudžiamajai atsakomybei pagal BK 178 straipsnio 3 dalį kilti. Šiuo atveju lemiamą reikšmę turi kilnojamųjų kultūros vertybių didelė mokslinė, istorinė ar kultūrinė reikšmė, taip pat jų teisinė priklausomybė tam tikram asmeniui, valstybei ar savivaldybėms. Todėl specifinės teisinės prigimties daiktai (kapinynuose randami ginklai, darbo įrankiai, papuošalai), kol jie nėra patekę į savininko (paprastai valstybės) valdymo (disponavimo) sritį, negali būti ir vagystės pagal BK 178 straipsnį dalyku; vagystės dalyku negali būti ir šiais laikais į karstą įdėtų religinių atributų, simbolių, papuošalų ir pan. paėmimas iš neteisėtai atkasto kapo (BK 311 straipsnio 2 dalis), kadangi paveldėtojas laisva valia išskiria tuos daiktus iš savo turto dalies ir dėl to po palaikų palaidojimo, nutrūksta ir paveldėtojo nuosavybės teisės tęstinumas. Dėl to išplėstinė septynių teisėjų kolegija konstatavo, kad nagrinėjamu atveju žemesnės instancijos teismas nepagrįstai kasatoriaus veiksmus įvertino pagal BK 178 straipsnio 3 dalį, kadangi visų archeologinių radinių ir jų fragmentų, kuriuos kasinėdamas kapinynus rado kasatorius, ryšys su buvusiais savininkais jau buvo nutrūkęs. Tuo tarpu valstybei apie tokių daiktų egzistavimą buvo žinoma tik bendrais bruožais, todėl valstybė, kol archeologiniai radiniai (jų fragmentai) nebuvo surasti, negalėjo jais ir disponuoti. Tai reiškia, kad nagrinėjamu atveju archeologiniai radiniai ir jų fragmentai negalėjo būti pripažinti vagystės dalyku.

Kartu kasacinis teismas nurodė, kad radinio pasisavinimo (BK 185 straipsnis) dalyku gali būti ne tik turtas, kurio savininkas nežinomas ar pagal įstatymą netekęs teisės į jį (paprastai toks turtas atitenka valstybės nuosavybėn), bet ir turtas, kuris dar nėra patekęs (kaip kad žemėje (kapinynuose) užkasti archeologiniai radiniai) į savininko (šiuo atveju valstybės) valdymo (disponavimo) sritį. Nagrinėjamu atveju archeologiniai radiniai (jų fragmentai), kuriuos nuteistasis neteisėtai iškasė kapinynuose, jam buvo svetimas turtas. Tačiau, kol jis buvo surastas ir iškastas, šiuo turtu nedisponavo ir valstybė. Tokiu būdu išplėstinė septynių teisėjų kolegija sprendė, kad nagrinėjamu atveju archeologiniai radiniai ir jų fragmentai buvo nusikaltimo, numatyto BK 185 straipsnyje, dalykas, todėl ir padaryta nusikalstama veika šioje dalyje turėjo būti kvalifikuota tik pagal šį straipsnį.

Šioje byloje kasacinis teismas taip pat konstatavo, kad teismai, dalį nuteistojo veiksmų kvalifikuodami pagal BK 187 straipsnio 2 dalyje ir 271 straipsnio 1 dalyje numatytą nusikalstamų veikų sutaptį, netinkamai taikė baudžiamąjį įstatymą. Atsižvelgiant į byloje nustatytą suniokotų saugomų teritorijų specifiką ir vadovaujantis sisteminiu požiūriu į saugomų teritorijų apsaugą, tokiems veiksmams kvalifikuoti yra pakankama speciali – baudžiamąją atsakomybę už saugomų teritorijų ar gamtos paveldo objektų sunaikinimą ar suniokojimą numatanti – norma (BK 271 straipsnio 1 dalis). Dėl to išplėstinė septynių teisėjų kolegija kasatoriaus baudžiamosios bylos dalį pagal BK 187 straipsnio 2 dalį nutraukė kaip nepadarius jam veikos, turinčios šio nusikaltimo požymių.

Išplėstinė septynių teisėjų kolegija pažymėjo, kad kasatorius nepagrįstai buvo pripažintas kaltu ir dėl vertimosi uždrausta ūkine veikla BK 202 straipsnio prasme, nes archeologinių kasinėjimų ardomoji veikla negali būti tapatinama su ūkine veikla, ji laikytina vienu iš fizinio tyrimo metodų. Be to, kasacinis teismas atkreipė dėmesį į tai, kad prekyba nusikalstamu būdu gautu turtu (pvz., pagrobtu ar kitaip neteisėtai pasisavintu) negali būti pripažįstama BK 202 straipsnio prasme dar ir vertimusi neteisėta ūkine, komercine, finansine ar profesine veikla.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus išplėstinės septynių teisėjų kolegijos 2015 m. lapkričio 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-358-303/2015

BK 189¹ straipsnio taikymas

Dėl BK 189¹ straipsnio atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai

Apžvelgiamoje baudžiamojoje byloje R. P. nuteista pagal BK 189¹ straipsnio 1 dalį už tai, kad žinodama, turėdama ir galėdama žinoti, jog šis turtas negalėjo būti įgytas teisėtomis pajamomis,

turėjo nuosavybės teise didesnę negu 500 MGL dydžio turtą (butą), kurį neturėdama teisėtų pajamų įgijo 2008 m. gruodžio 19 d. Nagrinėdama šią bylą plenarinė sesija nutarė kreiptis į Lietuvos Respublikos Konstitucinę Teismą su prašymu nuspręsti, ar BK 189¹ straipsnis neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 23 ir 31 straipsniams, konstituciniam teisinės valstybės principui.

Šis sprendimas, be kita ko, grindžiamas tuo, kad BK 189¹ straipsnyje apibrėžta nusikaltimo sudėtis nereikalauja nustatyti, kad nusikaltimo dalykas – asmens turimas turtas – įgytas būtent nusikalstamu būdu. Šiam nusikaltimui inkriminuoti pakanka, kad turtas negalėjo būti įgytas teisėtomis pajamomis. Tai reiškia, kad baudžiamoji atsakomybė pagal BK 189¹ straipsnį gali būti taikoma asmeniui, nepadariusiam jokios nusikalstamos veikos, šio nusikaltimo dalyką gali sudaryti turtas, įgytas nenusikalstamu būdu, pavyzdžiui, gautas darant vien administracinius, mokesčių ar civilinės teisės pažeidimus. Vadinasi, pagal BK 189¹ straipsnį šiais teisės pažeidimais įgyto turto turėjimas tampa pavojingesnis už pačius tokius teisės pažeidimus, kuriuos darant gautas turtas. Atsižvelgiant į tai, plenarinei sesijai kilo abejonių dėl tokio BK 189¹ straipsnyje įtvirtinto teisinio reguliavimo suderinamumo su konstituciniu proporcingumo principu.

Teismas, pagal BK 189¹ straipsnį nustatydamas, kad turtas negalėjo būti įgytas iš teisėtų pajamų, nesaistomas būtinumo remtis vien tik įrodytais faktais apie neteisėtą turto kilmę. Formuluojuot nusikaltimo dalyką neigimo būdu („turtas, kuris negalėjo būti įgytas teisėtomis pajamomis“) neišvengiamai sukuriama situacija, kai pajamų neteisėtumas nustatomas remiantis oficialiai gaunamų pajamų stoka ir kaltinamojo nesugebėjimu įtikinamai pagrįsti jų pakankamumą turimam turtui įgyti. Anot plenarinės sesijos, tai galimai neatitinka Konstitucijos 31 straipsnio 1 dalyje įtvirtinto nekaltumo prezumpcijos principo.

Kasacinis teismas nurodė, kad įstatymo leidėjas nenustatė jokio pereinamojo laikotarpio ir tvarkos, leidžiančių turto savininkui legalizuoti turimą nuosavybės teise didesnę negu 500 MGL vertės turtą ar pasirinkti kitokį elgesio būdą, kad jam nebūtų taikoma atsakomybė pagal BK 189¹ straipsnį. Pagal šiame straipsnyje įtvirtintą teisinį reguliavimą baudžiamajon atsakomybėn gali būti patraukti asmenys, turintys šiame straipsnyje nurodyto turto, nepriklausomai nuo jo įgijimo laiko. Plenarinės sesijos nuomone, tai taip pat yra pagrindas manyti, kad BK 189¹ straipsnyje įtvirtintas teisinis reguliavimas neatitinka protingumo, proporcingumo principų.

Kartu plenarinė sesija iškelė abejonę, kad neteisėto praturtėjimo kriminalizavimo BK 189¹ straipsnyje būdas sudaro prielaidas pažeisti draudimo bausti du kartus už tą patį (*non bis in idem*) principą, kai asmeniui dėl to paties turto įgijimo ir mokesčių už šį turtą nesumokėjimo pritaikomos baudos pagal Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymą.

Plenarinė sesija pabrėžė, kad abejonės dėl BK 189¹ straipsnyje įtvirtinto teisinio reguliavimo atitikties konstituciniam proporcingumo principui kartu kelia rimtą pagrindą manyti, kad dabartinis teisinis reguliavimas prieštarauja ir Konstitucijos 23 straipsnyje įtvirtintiems nuosavybės apsaugos imperatyvams. Pagal Konstituciją ribojant nuosavybės teises visais atvejais turi būti laikomasi šių sąlygų: ji gali būti ribojama tik remiantis įstatymu; apribojimai turi būti būtini demokratinėje visuomenėje siekiant apsaugoti kitų asmenų teises bei laisves, Konstitucijoje įtvirtintas vertybes, visuomenei būtinus konstituciškai svarbius tikslus; turi būti paisoma proporcingumo principo, pagal kurį įstatymuose numatytos priemonės turi atitikti siekiamus visuomenei būtinus ir konstituciškai pagrįstus tikslus.

Be to, byloje pastebėta, kad BK 189¹ straipsnio nuostatos kartu su jas atskleidžiančia BK 190 straipsnio 2 dalimi gali būti vertinamos kaip prieštaringos, neaiškios ir dviprasmiškos, kliudančios suformuluoti kaltinimą taip, kad gynyba žinotų tikslų jo faktinį ir teisinį pagrindą ir galėtų veiksmingai jį ginčyti. Atsižvelgiant į tai, kyla abejonių dėl šių straipsnių suderinamumo su Konstitucijos 31 straipsniu ir konstituciniu teisinės valstybės principu. Pagal BK 190 straipsnio 2 dalį, pateikiančią teisėtų pajamų sąvokos išaiškinimą, BK 189¹ straipsnyje nurodytos teisėtos pajamos yra iš teisės aktų neuždraustos veiklos gautos pajamos, nesvarbu, ar jos buvo apskaitytos teisės aktų nustatyta tvarka, ar ne. Pasak plenarinės sesijos, pagal tokį teisinį reguliavimą

neįmanoma suprasti, kas yra pripažįstama teisėtomis pajamomis. BK 190 straipsnio 2 dalies nuostatos formuluotė „nesvarbu, ar jos buvo apskaitytos teisės aktų nustatyta tvarka, ar ne“ nedera su kita šios nuostatos formuluote „teisėtos pajamos yra iš teisės aktų neuždraustos veiklos gautos pajamos“ ir net gali jai prieštarauti.

Neaiškumų plenarinei sesijai taip pat sukėlė neatsargus neteisėtas praturtėjimas. Pagal BK 16 straipsnyje numatytą nusikalstamo nerūpestingumo sampratą šia kaltės forma gali būti padaromos tik nusikalstamos veikos, kurių sudėčių būtinasis požymis yra pavojingi padariniai. Tuo tarpu padariniai nėra neteisėto praturtėjimo būtinasis sudėties požymis – ši veika pripažįstama nusikalstama nuo atitinkamo turto turėjimo momento. Dėl to kaltės formos įtvirtinimo atžvilgiu, įvertinus ir kaltės instituto konstitucinę svarbą (Konstitucijos 31 straipsnis), BK 189¹ straipsnyje nustatytas teisinis reguliavimas sukėlė abejonių dėl jo atitikties iš konstitucinio teisinės valstybės principo kylantiems teisinio aiškumo ir protingumo reikalavimams.

Plenarinei sesijai kreipusis į Lietuvos Respublikos Konstitucinį Teismą, šios baudžiamosios bylos nagrinėjimas atidėtas iki kol bus gautas Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimas.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus plenarinės sesijos 2015 m. lapkričio 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-P-100-222/2015

2. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso įstatymo taikymas

BPK 10 straipsnio, 21 straipsnio 4 dalies, 51 straipsnio, Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 6 straipsnio nuostatų taikymas

Dėl gynėjo atsisakymo neprivalomumo ikiteisminio tyrimo pareigūnui, prokurorui ar teismui, kai kyla abejonių dėl asmens, atsisakančio gynėjo pagalbos, galimybės tinkamai pasinaudoti teise į gynybą

Šioje baudžiamojoje byloje kasacinis teismas išaiškino, kad kiekvienas nusikalstamos veikos padarymu įtariamas ar kaltinamas asmuo gali gintis pats arba per pasirinktą gynėją (BPK 44 straipsnio 8 dalis). BPK 10 straipsnyje įtvirtinta įtariamojo, kaltinamojo ir nuteistojo teisė į gynybą nuo sulaikymo arba pirmosios apklausos bei teismo, prokuroro, ikiteisminio tyrimo pareigūno pareiga užtikrinti galimybę įtariamajam, kaltinamajam ir nuteistajam įstatymų nustatytais priemonėmis ir būdais gintis nuo įtarimų bei kaltinimų. Kita vertus, teisėjų kolegija atkreipė dėmesį į tai, kad baudžiamojo proceso metu įtariamasis gali ir nepasinaudoti teise į advokato (gynėjo) pagalbą, t. y. gintis pats, tačiau nereti atvejai, kai dėl kai kurių aplinkybių pats nesugeba tinkamai dalyvauti baudžiamajame procese. Pagal Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos (toliau – Konvencijos) 6 straipsnio 3 dalies c punktą kaltinamasis turi teisę turėti gynėją, kurį paskyrė teismas (arba kita kompetentinga institucija) savo iniciatyva tuo atveju, kai to reikia vadovaujantis teisingumo interesais, be kita ko, kai jo galimybės veiksmingai dalyvauti procese yra suvaržytos dėl fizinių ar psichinių sutrikimų. Taigi, pasak teisėjų kolegijos, esant tokiai situacijai, kyla valstybės institucijų pareiga imtis pozityviųjų priemonių veiksmingam kaltinamojo dalyvavimui procese užtikrinti, be kita ko, paskirti gynėją.

Teisėjų kolegija pažymėjo, kad Konvencijos 6 straipsnyje garantuojamų teisių atsisakymas pripažįstamas tinkamu tik tuo atveju, kai galima padaryti neabejotiną išvadą, jog asmuo sąmoningai atsisako atitinkamos teisės; atsisakymas turi būti lydimas minimalių garantijų, atitinkančių šios teisės svarbą, ir neprieštarauti svarbiam viešam interesui. EŽTT praktikoje pabrėžiama valstybės institucijų pareiga itin kruopščiai vertinti asmenų, kurie dėl amžiaus ar fizinių sutrikimų yra itin pažeidžiami, taigi jiems gali būti sunkiau įgyvendinti gynybos teises, pareikštą gynėjo atsisakymą. Kitų valstybių bylose vertindamas situaciją, kai asmeniui nebuvo paskirtas gynėjas, nors pagal nacionalinę teisę jo dalyvavimas procese buvo būtinas, EŽTT yra nurodęs, kad šios garantijos veiksmingumas būtų pakirstas nesant jį atitinkančios nacionalinio teismo pareigos kiekvienu

konkrečiu atveju įvertinti, ar procesas gali teisingai vykti nedalyvaujant gynėjui. Iš tiesų asmenys, kurie negali (nėra pajėgūs) patys vykdyti savo gynybos (būtent tokiais atvejais nacionalinėje teisėje buvo numatytas būtinas gynėjo dalyvavimas), taip pat gali nepajėgti atkreipti teismo dėmesį į tai, kad jiems trūksta teisinės pagalbos. Taigi iš EŽTT praktikos matyti, kad tokiais atvejais gynėjo atsisakymo nepaisymas vadovaujantis teisingumo interesais atitinka Konvencijos 6 straipsnio reikalavimus, o nepagrįstas atsisakymo priėmimas gali sukelti šios nuostatos pažeidimą.

Kartu kasacinis teismas nurodė, kad teisinės pagalbos garantijos asmenims, turintiems fizinių ir psichinių trūkumų bei atsižvelgiant į bylos aplinkybių sudėtingumą, yra įtvirtintos BPK 51 straipsnio 1 dalies 2 punkte, kuriame numatyti būtino gynėjo dalyvavimo atvejai. Šią normą sistemiskai aiškinant su BPK 52 straipsnio 2 dalimi, nustatančia, kad asmens, kuris dėl fizinių ir psichinių trūkumų bei kitų įstatyme nurodytų priežasčių negali tinkamai pasinaudoti teise į gynybą, pareikštas gynėjo atsisakymas nėra privalomas ikiteisminio tyrimo pareigūnui, prokurorui ar teismui, laikytina, jog esant BPK 51 straipsnio 2 punkte nurodytoms sąlygoms gynėjo atsisakymas, dėl kurio asmuo, negalintis pasinaudoti savo teise į gynybą, liktų nepadedamas gynėjo ir jo teisės bei teisėti interesai nebūtų reikiamai ginami, neturi būti priimamas.

Nagrinėjamoje byloje įtariamasis atsisakė gynėjo. Apklauskos metu jam buvo 88 metai. Teisėjų kolegija nurodė, kad iš ranka rašytų jo tekstų matyti, jog asmuo turi sunkumų su rašyba; protokoluose nenurodyta, tačiau jau vėliau teismui pateikti dokumentai patvirtina ir tai, kad įtariamasis negirdi 80–84 proc., mažai padeda ir klausos aparatas. Dėl to kasacinis teismas konstatavo, kad esant tokiems akivaizdiems asmens fiziniams trūkumams bei atsižvelgiant į įtariamojo senyvą amžių, ribojantį galimybę suvokti įtarimų bei atliekamų ikiteisminio tyrimo veiksmų esmę, tyrėja privalėjo paskirti jam gynėją tam, kad užtikrintų realias galimybes gintis nuo pareikšto kaltinimo.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. lapkričio 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-462-697/2015

BPK 21 straipsnio 4 dalies, 22 straipsnio 3 dalies taikymas

Dėl įtariamojo, kaltinamojo teisės į gynybą santykio su BK 235 straipsnio 1 dalimi

Kasacinis teismas šioje baudžiamojoje byloje nurodė, kad pagal BK 235 straipsnio 1 dalį atsako tas, kas pateikė melagingą skundą, pareiškimą, pranešimą apie nusikalstamą veiką arba davė melagingus parodymus apklausiamas kaip liudytojas ar nukentėjęs asmuo, arba būdamas ekspertu ar specialistu pateikė melagingą išvadą ar paaiškinimą, arba būdamas vertėju melagingai ar žinomai neteisingai išvertė ikiteisminio tyrimo metu ir (ar) teisme arba Tarptautiniame baudžiamajame teisme ar kitoje tarptautinėje teisminėje institucijoje. Teisėjų kolegija atkreipė dėmesį į tai, kad Lietuvos Respublikos Konstitucijos 31 straipsnyje, BPK 21 straipsnio 4 dalyje, 22 straipsnio 3 dalyje yra nustatyta įtariamo ir kaltinamo asmens teisė į gynybą ir jis gali imtis įvairių veiksmų gindamasis bylos procese, todėl galimos ir tokios teisinės situacijos, kai įtariamasis, kaltinamasis, pasinaudodami teise į gynybą, duoda melagingus parodymus dėl nusikalstamos veikos, kurios padarymu jie yra įtariami, kaltinami. Tokia jų veika, pasinaudojant konstitucine teise į gynybą, negali būti laikoma melagingų parodymų davimu BK 235 straipsnio prasme. Kartu teisėjų kolegija pažymėjo, kad BK 235 straipsnyje yra įvardytas baigtinis proceso dalyvių, atsakančių už melagingų parodymų davimą, sąrašas, kuriame nei įtariamojo, nei kaltinamojo asmens nėra. Dėl to, atsižvelgęs į išdėstytus argumentus, kasacinis teismas konstatavo, kad proceso dalyviai – įtariamasis, kaltinamasis – negali būti šio nusikaltimo subjektais ir atsakyti pagal BK 235 straipsnio 1 dalį už melagingų parodymų davimą.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. lapkričio 24 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2A-9-895/2015

III. CIVILINĖS BYLOS

Asmenys

Dėl teisės normų, reglamentuojančių daktaro mokslo laipsnio atšaukimą, aiškinimo ir taikymo

Apžvelgiamoje byloje buvo sprendžiama dėl universiteto teisės atšaukti suteiktą mokslinį laipsnį, mokslo laipsnio atšaukimo pagrindų, senaties termino taikymo. Ieškovas prašė pripažinti neteisėtai ir panaikinti universiteto rektoriaus įsakymą dėl jam suteikto daktaro laipsnio atšaukimo ir ekspertų grupės išvadas, kuriomis remiantis nurodytas įsakymas priimtas. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismas ieškinį atmetė.

Kasacinis teismas nurodė, kad santykiai, susiję su daktaro laipsnio suteikimu ar jo atšaukimu, laikytini viešosios teisės reguliavimo sritimi. Plačiąja prasme daktaro mokslo laipsnis yra asmens kvalifikaciją išreiškiantis įvardijimas, kuris gali būti panaudotas tiek santykiuose su laipsnį patvirtinusia institucija, tiek santykiuose su kitais fiziniais ir juridiniais asmenimis. Tai reiškia, jog bet kurie tretieji fiziniai ir juridiniai asmenys laikys mokslo daktaro laipsnio turėtoją specialistu, turinčiu tam tikros srities mokslo žinių ir galinčiu kvalifikuotai šias žinias taikyti, sprendžiant vienokius ar kitokius atitinkamos mokslo šakos klausimus. Šių trečiųjų asmenų interesų apsauga ir yra viešasis interesas, kurį valstybė įgyvendina priimdama doktorantūros institutą reguliuojančius teisės aktus ir, atitinkamai, užtikrindama, kad mokslo daktaru besivadinantis asmuo atitiktų teisės aktuose nustatytus kriterijus. Kasacinis teismas darė išvadą, kad universiteto teisė atšaukti suteiktą mokslinį laipsnį kyla iš konstitucinio universiteto autonomiškumo ir akademinės laisvės principo, kurie suponuoja atitinkamas universiteto pareigas užtikrinti suteiktų mokslinių laipsnių pagrįstumą. Kadangi mokslo laipsnio atšaukimo procedūra nėra reglamentuota nei universiteto nuostatuose dėl doktorantūros ir daktaro mokslo laipsnio teikimo, nei vyriausybės nutarime, kuriuo patvirtinti nurodyti nuostatai, pagal analogijos principą sprendimą dėl laipsnio suteikimo priimančias subjektas yra kompetentingas jį ir atšaukti, vadovaudamasis analogiškais procedūromis.

Kasacinis teismas konstatavo, kad reikalavimai dėl mokslinių rezultatų santykio su kitų tyrėjų duomenimis bei panaudotos literatūros sąrašo turi dvejopą paskirtį. Pirmą, juos įgyvendinus galima nustatyti, kiek mokslinis darbas yra naujas (originalus), kokia jo pridėtinė vertė, lyginant su iki tol mokslininkų parašytais darbais, todėl net ir toks darbas, kuriame tiksliai nurodyti visi panaudoti kitų tyrėjų duomenys, gali neatitikti disertacijai keliamų reikalavimų, jei jame nebus pakankamai naujų paties autoriaus idėjų (išvadų). Antra, reikalavimai atskleisti mokslinių rezultatų santykį su kitų tyrėjų duomenimis bei nurodyti panaudotos literatūros sąrašą užkerta kelią plagijavimui. Atsižvelgdamas į šioje byloje nustatytas aplinkybes, kad dalis ieškovo disertacijoje esančių brėžinių buvo paimti iš kitų disertacijų (ir (arba) duomenų bazių), nepateikiant į jas nuorodų, tik viena iš šešių išvadų yra originali, viena – iš dalies originali, kasacinis teismas darė išvadą, kad tai vertintina kaip mokslinis nesąžiningumas objektyviaja prasme, disertacijos neatitikimas originalumo kriterijui, sudarantys pagrindus daktaro laipsnį atšaukti.

Kasacinis teismas taip pat išaiškino, kad tęstinis naudojimas suteiktu mokslo daktaro laipsniu lemia ir tęstinę galimybę patikrinti šio laipsnio suteikimo teisėtumą, kas sudaro prielaidas išvadai, kad senaties terminas mokslo laipsnio panaikinimui nėra taikomas.

Atsižvelgdamas į nurodytus argumentus, kasacinis teismas sprendė apeliacinės instancijos teismo nutartį palikti nepakeistą.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. lapkričio 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-551-611/2015

Sutarčių teisė

Dėl vežėjo atsakomybės, kai tarptautinio vežimo sutartyje vežėjui yra nustatyta pareiga užtikrinti tinkamą krovinio pakrovimą (iškrovimą) ir jo sutvirtinimą

Ieškovė (krovinio siuntėja) prašė priteisti iš atsakovės (faktinės krovinio vežėjos) nuostolių, patirtų dėl krovinio sugadinimo, atlyginimą. Apžvelgiamoje byloje buvo sprendžiama dėl CMR nuostatų dėl vežėjo atsakomybės aiškinimo ir taikymo tais atvejais, kai vežimo sutartyje vežėjui yra nustatyta papildomų įsipareigojimų, susijusių su krovinio pakrovimu (iškrovimu) bei tvirtinimu. Pirmosios instancijos teismas ieškinį atmetė, o apeliacinės instancijos teismas sprendė ieškinio dalį tenkinti.

CMR konvencijos 29 straipsnio 1 dalyje nurodytas sąmoningo tyčinio vežėjo elgesio standartas gali būti taikomas tik atvejams, patenkantiems į CMR konvencijos reguliavimo sritį, t. y. vežėjo veiksams ar neveikimui jau priėmus krovinį vežti. Kadangi krovinį vežėjos atstovas (vairuotojas) krovė kartu su siuntėjos atstovais, kartu su jais jį tvirtino, t. y. krovinsys pakrovimo metu nebuvo visiškai perėjęs vežėjos kontrolėn, tai kasacinis teismas darė išvadą, kad apžvelgiamoje byloje CMR konvencijos pagrindu vežėjos atsakomybė atsirado tik jau pakrovus krovinį, kai jis visiškai perėjo vežėjos žinion. Kaip sąmoningas netinkamas vežėjos elgesys ginčo atveju galėtų būti vertinamas tik vairuotojo nepranešimas užsakovei, kad vežimo metu krovinsys transporto priemonėje slydinėjo. Vis dėlto byloje nustatyta, kad vairuotojas krovinio (staklių) nestabilumo nepastebėjo ir tik įvykus eismo įvykiui suprato, kad staklės slydinėjo, nes pamatė priekaboje išsipyčiusius tepalus. Kasacinio teismo vertinimu, negalima teigti, jog vežėja savo veiksmais pažeidė bendrąją vežėjo rūpestingumo pareigą, kad vežėjos elgesys galėtų būti vertinamas kaip žinojimas, jog dėl tokio elgesio veikiausiai kils neigiamų padarinių, tačiau sąmoningas neveikimas prie tokių padarinių atsiradimo prisidėjo.

Kasacinis teismas yra pasisakęs, kad santykiečiai dėl pakrovimo (iškrovimo) nepatenka į imperatyvaus CMR konvencijos reguliavimo sritį, todėl tokiems susitarimams galioja sutarties laisvės principas. Kasacinio teismo vertinimu, iš užsakymo nuostatų aiškiai išplaukia vežėjos pareiga užtikrinti tinkamą krovinio pakrovimą (iškrovimą) ir jo sutvirtinimą. Užsakyme nėra nustatytas konkretus tokių pareigų įgyvendinimo būdas, todėl vežėja nurodytas pareigas galėjo įgyvendinti tiek pati tiesiogiai, tiek pasitelkdama trečiuosius asmenis, tiek veikdama kartu su trečiaisiais asmenimis, tiek ir tinkamai prižiūradama asmenis, vykdančius krovinio pakrovimą. Vežėja negali remtis aplinkybe, kad neturėjo kompetencijos ir specialiųjų žinių, susijusių su krovinio pakrovimu, tinkamu jo tvirtinimu, tvirtinti reikalinga įranga, nes, būdama profesionalė, turėjo pareigą pasidomėti tinkamu sutartinių pareigų įgyvendinimu. Kasacinis teismas pažymėjo, kad vežėja, kaip komercinis subjektas ir vežimo sutarties šalis, neturi būti tapatinama su vairuotoju. Kasacinis teismas sprendė, kad atsiradę užsakovės nuostoliai dėl eismo įvykio metu sugadinto krovinio yra tiesiogiai susiję su netinkamu vežėjos sutartinių pareigų vykdymu, o asmuo, neįvykdęs ar netinkamai įvykdęs savo sutartinę prievolę, privalo kitai šaliai atlyginti šios patirtus nuostolius (CK 6.256 straipsnio 2 dalis).

Kasacinis teismas taip pat pažymėjo, kad vien faktinė aplinkybė, jog krovinį realiai krovė ir asmenys, veikiantys siuntėjos vardu, ir vežėjos atstovas (vairuotojas), negali būti vertinama kaip įrodanti CMR konvencijos 17 straipsnio 4 punkto c papunktyje įtvirtinto atleidimo nuo atsakomybės pagrindo egzistavimą (kai krovinsys prarandamas dėl ypatingos rizikos, susijusios su tuo, kad krovinį pakrovė, perkrovė, sudėjo ar iškrovė krovinio siuntėjas, gavėjas ar trečiasis asmuo, veikiantis krovinio siuntėjo vardu), nes šia atsakomybę ribojančia taisykle vežėjas gali remtis tik nesant šalių susitarimo dėl krovinio pakrovimo.

Kasacinis teismas papildomai nurodė, kad ginčo atveju vežėja negali remtis krovinio pakuotės trūkumu siekdama išvengti atsakomybės (CMR konvencijos 10 straipsnio pagrindu), nes krovinsys buvo vežamas be pakuotės ir pakuotės nebuvimas neturi įtakos krovinio sugedimui

gabavimo metu. Medinis padėklas, ant kurio turėjo būti padėtas kroviny, šiuo atveju laikytinas krovinio tvirtinimu, o ne pakuote CMR konvencijos prasme.

Atsižvelgdamas į nurodytus argumentus, kasacinis teismas sprendė apeliacinės instancijos teismo sprendimą palikti nepakeistą.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. lapkričio 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-593-687/2015

Dėl laiduotojų atsakomybės apimties skolininkui iškėlus bankroto bylą

Apžvelgiamoje byloje kilo ginčas dėl palūkanų, kurios būtų buvusios sumokėtos tinkamai įvykdžius lizingo sutartį, priteisimo iš laiduotojo galimybės lizingo gavėjui iškėlus bankroto bylą, ir kokią įtaką šiai galimybei daro aplinkybė, kada buvo nutraukta lizingo sutartis – iki bankroto bylos iškėlimo ar ją jau iškėlus. Pirmosios instancijos teismas tenkino reikalavimą dėl palūkanų priteisimo, o apeliacinės instancijos teismas sprendė, kad laiduotojų prievolės apimtis yra tokia pati, kaip ir užtikrintos skolininkės prievolės, todėl iš laiduotojų neturi būti priteisiamos palūkanos, apskaičiuotos jau po bankroto bylos skolininkei iškėlimo.

Kasacinio teismo išplėstinė teisėjų kolegija, vienodindama ankstesnę kasacinio teismo praktiką dėl bankroto bylos skolininkui iškėlimo fakto įtakos jo prievolę užtikrinančio laiduotojo prievolės apimčiai, konstatavo, kad kreditoriaus reikalavimo apimtis tiek įmonei, kuriai iškelta bankroto byla, tiek ir jos prievolės įvykdymą užtikrinančiam laiduotojui yra nustatoma vadovaujantis Įmonių bankroto įstatymo (toliau – ĮBĮ) prioritetiniu taikymu, t. y. palūkanų skaičiavimo tvarka ir jų priteisimo galimybė šiuo atveju pirmiausia turi būti vertinama atsižvelgiant į ĮBĮ nuostatas. Kasacinis teismas yra pažymėjęs, kad ĮBĮ 10 straipsnio 7 dalies 3 punkte yra nustatytas imperatyvus materialiojo teisinio pobūdžio kreditoriaus teisių ribojimas skolininkui iškėlus bankroto bylą. Atsižvelgiant į tai, kad sutarties laisvė gali būti ribojama tik imperatyviųjų teisės normų, kurių galiojimo ir taikymo sutarties šalys negali pakeisti, apriboti ar panaikinti (CK 6.157 straipsnio 1 dalis), ginčo šalys negali susitarti dėl tokios sąlygos, kuri pakeistų ĮBĮ nustatytą palūkanų skaičiavimo nutraukimą įmonei iškėlus bankroto bylą ir padidintų bankrutuojančios įmonės skolą kreditoriams. Dėl to, sprendžiant dėl kreditoriaus reikalavimo apimties skolininkui, turi būti taikomos atitinkamos ĮBĮ nuostatos, o ne CK 6.574 straipsnis ar šalių sudarytų sutarčių punktas, kuriame iš esmės yra perkeltas pirmiau nurodyto straipsnio reglamentavimas.

Kasacinio teismo išplėstinė teisėjų kolegija taip pat išaiškino, kad, skolininkui iškėlus bankroto bylą, kreditorius turi teisę į lizingo sutartyje nurodytas palūkanas tik už laikotarpį iki bankroto bylos iškėlimo tiek tais atvejais, kai lizingo sutartis nutraukiama prieš bankroto bylos iškėlimą, tiek tais atvejais, kai ji nutraukiama po bankroto bylos iškėlimo. Jeigu kreditorius neturi teisės reikalauti iš skolininko palūkanų ir netesybų nuo bankroto bylos iškėlimo, tai neįgis teisės to reikalauti ir iš laiduotojo, nes iš laidavimo atsirandanti prievolė yra priklausoma nuo juo užtikrinamos pagrindinės prievolės, ir tai yra jos, kaip akcesorinės prievolės, pagrindinis požymis. Atsižvelgdamas į nurodytus argumentus, kasacinis teismas sprendė, kad apeliacinės instancijos teismas tinkamai aiškino ir taikė ĮBĮ įtvirtintą palūkanų skaičiavimo sustabdymą įsiteisėjus teismo nutarčiai iškelti įmonei bankroto bylą, lizingo sutarties nutraukimo padarinius ir laiduotojo atsakomybės apimtį reglamentuojančias teisės normas, todėl naikinti ar keisti priimtą apeliacinės instancijos teismo procesinį sprendimą nėra teisinio pagrindo.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos 2015 m. lapkričio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-467-611/2015

Dėl materialiosios teisės normų, reglamentuojančių Europos Sąjungos Sanglaudos fondo lėšų naudojimo tvarką ir sąlygas, Finansavimo ir administravimo sutarties privalomumą išvestiniams sandoriams, finansinio užtikrinimo susitarimus, banko garantiją ir banko sąskaitą, aiškinimo ir taikymo

Apžvelgiamoje byloje kilo ginčas dėl pas atsakovą BAB bankas „Snoras“ buvusių Europos Sąjungos (ES) Sanglaudos fondo lėšų, kurios buvo pervestos kaip avansinis mokėjimas projektui „Šiaulių regiono komunalinių atliekų tvarkymo sistemos plėtra“ (toliau – Projektas) vykdyti, susigrąžinimo atsakovui iškėlus bankroto bylą. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai atmetė ieškinį.

Kasacinio teismo išplėstinė teisėjų kolegija pažymėjo, kad, aiškinant ir vertinant Projekto finansavimo ir administravimo sutarties įgyvendinimą užtikrinančius papildomus susitarimus – Garantijos suteikimo sutartį ir Avanso grąžinimo garantiją, svarbi Projekto finansavimo ir administravimo sutartyje nustatyta pareiga nepažeisti ES teisės aktais įtvirtinto imperatyvo ir naudoti ES lėšas tik Projekto tikslams įgyvendinti, o šios pareigos neįgyvendinus ar ją įgyvendinus netinkamai – taikyti atitinkamus teisių gynimo būdus, tarp jų ir neteisėtai panaudotų lėšų išreikalavimą bei grąžinimą. Sudarydami Garantijos, kuria siekiama užtikrinti pagal Projekto finansavimo ir administravimo sutartį pervestų lėšų grąžinimą įgyvendinančiajai institucijai, suteikimo sutartį atsakovas ir Projekto vykdytojas bei pateikdamas Avanso grąžinimo garantiją atsakovas nebuvo laisvi nustatyti šių papildomų sandorių sąlygas ir dėl jų susitarti. Atsakovo ir Projekto vykdytojo teisės buvo suvaržytos Projekto finansavimo ir administravimo sutartyje nustatytų įpareigojimų, kuriuos nulėmė lėšų statusas ir imperatyvus tokių lėšų skyrimo ir naudojimo reguliavimas. Pažymėtina, kad Projekto vykdytojas ir atsakovas Garantijos suteikimo sutartimi taip pat negalėjo susitarti dėl Projekto avansui skirtų lėšų panaudojimo kitiems tikslams, nei nurodyta Projekto finansavimo ir administravimo sutartyje.

Kasacinis teismas nurodė, kad Projekto vykdytojas ir atsakovas Garantijos suteikimo sutartimi, be kita ko, susitarė, kad finansinio užtikrinimo susitarimo objektu bus laikomos ir projekto vykdytojui pagal Projekto finansavimo ir administravimo sutartį pervestos avanso lėšos, t. y. tos pačios lėšos, kurių atžvilgiu dėl tinkamo įsipareigojimų pagal Projekto finansavimo ir administravimo sutartį vykdymo atsakovas ir suteikė garantiją Agentūrai. Išplėstinė teisėjų kolegija konstatavo, kad Projekto vykdytojo ir atsakovo sudarytoje Garantijos suteikimo sutartyje nustatyti daiktiniai prievolių užtikrinimo sandoriai, t. y. finansinio užtikrinimo susitarimas ir banko kaip garanto regresio teisė į įkeistas lėšas, prieštarauja imperatyviam ES ir Lietuvos Respublikos teisės aktų reguliavimui, Projekto finansavimo ir administravimo sutarties nuostatomis, jais pažeidžiamas imperatyvus reikalavimas naudoti lėšas tik pagal tikslinę Sanglaudos fondo paskirtį. Todėl šie sandoriai dėl Projektui vykdyti avansu pervestų Sanglaudos fondo lėšų yra niekiniai ir nesukuria daiktinių užstato ir įkeitimo teisių. Teisinis reguliavimas nesuteikia galimybės Sanglaudos fondo lėšomis disponuojantiems asmenims sukurti jokių pašalinių rizikų, trukdančių pasiekti tikslus, kuriems skirtas finansavimas, t. y. šios bylos atveju Šiaulių regiono atliekų tvarkymo infrastruktūrai įrengti. Šių lėšų naudojimas kaip finansinio užstato sudarant finansinio užtikrinimo susitarimus ar jų įkeitimas reikštų papildomų rizikų, susijusių su tokiais prievolių įvykdymo užtikrinimo būdais, prisiėmimą, kurios nebuvo įvertintos skiriant Sanglaudos fondo lėšas Projektui vykdyti. Atsižvelgdama į tai, išplėstinė teisėjų kolegija sprendė, kad tikslinės ES paramos lėšos, gautos iš ES Sanglaudos fondo, negalėjo būti daiktinių teisių užtikrinimo objektas.

Išplėstinė teisėjų kolegija taip pat pažymėjo, kad lėšų perdavimas bankui terminuotojo indėlio sutarties pagrindu suteikė bankui teisę disponuoti kliento sąskaitoje esančiomis lėšomis (CK 6.913 straipsnio 2 dalis), t. y. kurį laiką naudoti šias lėšas ne Projekto įgyvendinimo tikslams. Toks susitarimas prieštaravo banko Garantijos suteikimo sutartimi ir Avanso grąžinimo garantija prisiimtai prievolei užtikrinti Projektui vykdyti skirtų avanso lėšų naudojimą pagal Finansavimo ir administravimo sutarties nuostatas. Projekto vykdytojo sutikimas, kad Projektui vykdyti skirtų lėšų avansas būtų pervestas į terminuotojo indėlio sąskaitą, taip pat patvirtina, jog Projekto vykdytojas neketino šių lėšų pradėti naudoti Projektui vykdyti iš karto, kai tik jos buvo suteiktos. Tokį jo ir atsakovo susitarimą Garantijos suteikimo sutartyje išplėstinė teisėjų kolegija pripažino kaip trukdantį vykdyti Projektą, tačiau nekonstatavo, kad Projekto vykdytojo ir atsakovo terminuotojo indėlio sutartis yra niekinė *ab initio*.

Atsižvelgdama į tai, kad CK 6.56 straipsnio nuostata yra specialioji CK 6.913 straipsnio nuostatos atžvilgiu, o pagal bendrąjį teisės principą specialiųjų teisės normų negalima aiškinti plečiamai, kasacinio teismo išplėstinė teisėjų kolegija padarė išvadą, kad negali išplėsti CK 6.56 straipsnio 8 dalyje nustatytos apsaugos Sanglaudos fondo lėšoms, ir, remdamasi šia specialiaja teisės norma, teigti, jog tokios lėšos nepatenka į bankrutuojančio banko turtą, iš kurio tenkinami kreditorių reikalavimai. Išplėstinė teisėjų kolegija pažymėjo, kad teisinis pagrindas taikyti išimtį iš CK 6.913 straipsnio 2 dalyje nustatytos bendrosios taisyklės būtų tik tuo atveju, jei Projekto finansavimo ir administravimo sutartyje būtų buvęs aiškiai išreikštas draudimas bankui disponuoti tokiais lėšomis. Kadangi ginčo atveju buvo atidaryta terminuotojo indėlio (banko) sąskaita nenustatant išimties bankui disponuoti joje esančiomis lėšomis, tai bankui teisme iškėlus bankroto bylą, šioms lėšoms buvo pagrįstai taikytas Lietuvos Respublikos bankų įstatymo 85 straipsnyje ir Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymo 10 straipsnio 7 dalies 3 punkte įtvirtintas draudimas disponuoti bankrutuojančios įmonės turtu, o kreditorių teisės šių lėšų atžvilgiu turi būti įgyvendintos įmonių bankroto įstatymo nustatyta tvarka. Atsižvelgdamas į nurodytus argumentus, kasacinis teismas sprendė apeliacinės instancijos nutartį palikti nepakeistą.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos 2015 m. lapkričio 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-301-706/2015

Dėl Indėlių ir įsipareigojimų investuotojams draudimo įstatyme nustatyto draudimo taikymo asmenims, įsigijusiems BAB banko „Snoras“ indėlių sertifikatus ir obligacijas, šių produktų įsigijimo sandorių negaliojimo CK 1.90 ar 1.91 straipsniuose įtvirtintais pagrindais

Apžvelgiamoje byloje kilo ginčas, ar taikytina draudimo apsauga asmenims, įsigijusiems atsakovo BAB banko „Snoras“ (toliau – Bankas) su infliacija susietus indėlių sertifikatus ir obligacijas, taip pat dėl šių produktų įsigijimo sandorių (ne)galiojimo. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai atmetė ieškinį.

Sprendama dėl draudimo apsaugos taikytinos ieškovo įsigytam indėlio sertifikatui, kasacinio teismo išplėstinė teisėjų kolegija nurodė, kad pagal Europos Sąjungos Teisingumo Teismo (toliau - ESTT) apžvelgiamoje byloje priimtame prejudiciniame sprendime Nr. C-671/13 pateiktą aiškinimą, 1994 m. gegužės 30 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvoje 94/19/EB dėl indėlių garantijų sistemų (toliau – Indėlių direktyva) minimam antrojo tipo indėliui, t. y. bet kokiai skolai, patvirtintai kredito įstaigos išduotu sertifikatu, gali būti taikoma indėlių garantijų sistemos išimtis, įtvirtinta Indėlių ir įsipareigojimų investuotojams draudimo įstatymo (toliau - IĮIDĮ) 3 straipsnio 4 dalyje ir netaikoma indėlių draudimo apsauga, tik jei jis yra perleidžiamas vertybinis popierius. Nesant konkrečių teisės nuostatų apie vertybinių popierių perleidžiamumo požymį ES teisėje, o ESTT prejudiciniame sprendime šį požymį palikus nustatyti nacionaliniam teismui, kasacinis teismas konstatavo, kad vertybinio popieriaus perleidžiamumo požymis turi būti aiškinamas taip, kad kuo labiau atitiktų Indėlių direktyvoje keliamus tikslus – skatinti indėlininkų apsaugą, apsaugoti kiekvienos kredito institucijos indėlininkus, ypač neturinčius pakankamų finansinių žinių skirti patikimas ir nepatikimas finansų įstaigas, bei užtikrinti suderintą minimalų indėlių apsaugos lygį vienam indėlininkui, taigi įgyvendinti plačiai taikomą indėlių garantijų sistemą. Jei vertybinis popierius patenka į Indėlių direktyvos taikymo sritį (kaip bet kokia skola, patvirtinta kredito įstaigos išduotu sertifikatu) ir jei šis vertybinis popierius nėra perleidžiamas, Indėlių direktyvos išimtis negalės būti taikoma ir jis bus laikomas draustu indėliu, nepriklausomai nuo to, kaip vertybinį popierių įvardijo jo emitentas. Išplėstinė teisėjų kolegija pažymėjo, kad CK prasme indėlio sertifikatų kaip materialųjų vertybinių popierių perleidžiamumas reiškia jų laisvą cirkuliaciją rinkoje juos indosuojant, o tai, kasacinio teismo vertinimu, nėra įmanoma pagal ieškovo indėlio sertifikato įsigijimo sutarties nuostatas. Nurodytoje sutartyje finansinio produkto perleidimo sandoris galėjo įvykti tik su Banko, kaip vienos sutarties šalies, žinia, sutikimu ir aktyviais veiksmais. Kasacinis teismas taip pat nurodė, kad pagal nacionalinės teisės nuostatas indėlio sertifikatai, kurie nepatenka į Lietuvos Respublikos finansinių priemonių rinkų įstatymo (toliau –

FPRĮ) reguliavimo sritį, galėtų atitikti nacionalinės teisės nuostatas tik jei būtų vardiniai. Atsižvelgdama į nurodytus argumentus, kasacinio teismo išplėstinė teisėjų kolegija sprendė, kad ieškovo indėlio sertifikatas negali būti laikomas vertybiniu popieriumi, kuriam taikoma Indėlių direktyvos I priedo 12 punkte ir IIIDĮ 3 straipsnio 4 dalyje nustatyta išimtis, nes negali būti perleidžiamas tretiesiems asmenims laisvai ir be apribojimų, Bankui nedalyvaujant tokiam sandoryje, yra vardinis, todėl jam turi būti taikoma indėlių garantijų sistema, t. y. jis yra draudžiamas kaip indėlis, jam taikoma IIIDĮ 5 straipsnio 1 dalyje nustatyta draudimo apsauga. Ieškovas turi teisę į draudimo sumą, lygią draudžiamąjį įvykio dieną buvusiam banke, tačiau ne didesnę kaip 100 000 eurų. Teisėjų kolegija atkreipė dėmesį į tai, kad indėlių sertifikato atveju Banko pareiga informuoti sertifikatus įsigyjančius asmenis apie šiems produktams (ne)taikomą draudimo apsaugą kildinama ne iš FPRĮ, o iš IIIDĮ nuostatų (IIIDĮ 13 straipsnio 1 dalis). Šioje byloje nustatyta, kad Neprofesionalaus kliento aptarnavimo sutartyje nurodyta, jog banko įsipareigojimai klientui yra apdrausti Lietuvos Respublikos įstatymų nustatyta tvarka ir sąlygomis VI „Indėlių ir investicijų draudimas“. Kasacinio teismo vertinimu, tokia nuostata neatitinka IIIDĮ 13 straipsnio 1 dalies reikalavimų aiškiai informuoti klientą apie finansiniam produktui taikytiną draudimo apsaugą ar jos netaikymą.

Kasacinio teismo išplėstinė teisėjų kolegija nurodė, kad Banko išleistos obligacijos neatitiko indėlio apibrėžties, todėl Indėlių direktyva ir joje nustatyta draudimo apsauga joms netaikytina. ESTT prejudiciniame sprendime nurodė, kad negalima tokia situacija, kai finansiniams produktams (indėlių sertifikatams ar obligacijoms) nebūtų taikoma nė viena draudimo (Indėlių direktyvos arba Parlamento ir Tarybos direktyvos 97/9/EB dėl investuotojų kompensavimo sistemų (toliau – Investuotojų direktyva) sistema. Pasisakydama dėl Investuotojų direktyvoje nustatytos draudimo apsaugos taikymo ieškovo įsigytoms obligacijoms, kasacinio teismo išplėstinė teisėjų kolegija nurodė, kad šiuo atveju yra svarbūs du aspektai: pirma, išimtys, kurios nustatytos Indėlių direktyvoje, negali būti išimtimis Investuotojų direktyvos prasme; antra, Investuotojų direktyvoje nustatyta apsauga negali priklausyti nuo to, ar investuotojo vertybinius popierius ir (arba) pinigus draudėjas yra perleidęs arba panaudojęs be investuotojo valios. Tačiau šios sąlygos savaime nereiškia, kad tais atvejais, kai netaikoma Indėlių direktyvoje nustatyta apsauga, automatiškai yra taikoma nustatytoji Investuotojų direktyvoje. Tam, kad būtų pritaikyta Investuotojų direktyvoje nustatyta kompensavimo sistema, turi būti tenkinamos visos šios direktyvos taikymo sąlygos (asmuo turi patekti tarp Investuotojų direktyvoje nurodytų subjektų, kuriems gali būti taikoma kompensavimo sistema, turi būti įvykęs Investuotojų direktyvoje apibrėžtas draudžiamasis įvykis). Kasacinis teismas nurodė, kad investuotojų garantijų sistema taikoma tais atvejais, kai kompetentingos institucijos nustato, kad investicinė įmonė dėl tiesiogiai su jos finansine padėtimi susijusių priežasčių nepajėgi vykdyti savo įsipareigojimų investuotojams ir paskutiniu metu nematyti, kad šie įsipareigojimai bus įvykdyti vėliau; arba dėl tiesiogiai su investicinės įmonės finansine padėtimi susijusių priežasčių teismas priėmė sprendimą, dėl kurio stabdoma investuotojų galimybė kelti jai savo reikalavimus. Kompensacija pagal šią direktyvą mokama tada, kai investicinė įmonė negali grąžinti investuotojams lėšų arba negali grąžinti investuotojams jiems priklausančių finansinių priemonių (Direktyvos 2 straipsnio 2 dalis). Išplėstinės teisėjų kolegijos vertinimu, aplinkybė, kad bankrutuoja vertybinių popierių emitentas, neduoda pagrindo teigti, kad savo įsipareigojimų (grąžinti vertybinius popierius) negali vykdyti investicinė įmonė. Atsižvelgdamas į Investuotojų direktyvos tikslus ir taikymo sąlygas, kasacinis teismas sprendė, kad ši rizika nepriskirtina prie draudimo objektų, kuriems taikoma kompensavimo sistema, todėl šiuo atveju direktyvoje nurodyta draudimo išmoka (kompensacija) nemokėtina.

Sprenddamas dėl obligacijų įsigijimo sandorių pripažinimo negaliojančias dėl suklydimo kasacinis teismas nurodė, kad šiuo atveju klientas nebuvo tinkamai informuotas apie finansiniam produktui taikytiną draudimo apsaugą, tačiau sprendė, kad jis neįrodė, jog tai buvo esminė aplinkybė, lemianti jo apsisprendimą sudaryti sandorį ar jo nesudaryti. Dėl šios priežasties teismas reikalavimą obligacijų įsigijimo sutartis pripažinti negaliojančiomis atmetė.

Atsižvelgdama į nurodytus argumentus, kasacinio teismo išplėstinė teisėjų kolegija apeliacinės instancijos teismo nutarties dalį pakeitė, nurodydama, kad ieškovas yra įgijęs teisę į 100 procentų indėlio iki 100 000 eurų draudimo išmoką.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos 2015 m. lapkričio 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-602-684/2015

Deliktų teisė

Dėl sužaloto nepilnamečio asmens teisės į negautų pajamų atlyginimą

Apžvelgiamoje byloje kilo ginčas dėl nukentėjusiosios, kuri žalą patyrė būdama vos devynerių metų amžiaus, teisės gauti negautų pajamų atlyginimą iki senatvės pensijos amžiaus ir jo dydžio.

Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai sprendė, kad nukentėjusioji šiuo metu gali reikalauti tik žalos kaip negautų pajamų atlyginimo iki jai sukaks 18 metų, nes tik iki šio amžiaus jai yra nustatytas neįgalumas, kuris sulaukus pilnametystės bus pervertinamas nustatant jos nedarbingumo lygį. O iki pilnametystės pagrindas apskaičiuoti žalos atlyginimą, bylą nagrinėjusių teismų nuomone, yra minimali mėnesinė alga.

Šioje byloje nustatyta, kad nukentėjusiajai neįgalumo lygis nustatytas iki 18 metų, todėl realus pagrindas įvertinti, kiek sumažėjo jos galimybės dirbti ir užsidirbti, esant šiam neįgalumo lygiui, yra tik iki jos pilnametystės. Asmens neįgalumas ir darbingumas nustatomas pagal iš dalies skirtingus kriterijus, skirtinga ir šių būsenų lygių išraiška, t. y. neįgalumo ir (ne)darbingumo sąvokos nėra tapačios, nors ir pakankamai glaudžiai susijusios. Kasacinis teismas pažymėjo, kad nors nukentėjusiosios patirtas sunkus sveikatos sužalojimas (amputuota dalis dešinės kojos blauzdos) yra negrįžtamas, nuolatinio ir nekintamo pobūdžio, tačiau šiuo metu nėra nei faktinio, nei teisinio pagrindo įvertinti, kokia galima nukentėjusiosios žala negautų pajamų forma bus jai sulaukus pilnametystės, kai kartu su sveikatos būkle turėtų būti vertinama ir dėl sveikatos sužalojimo prarasta galimybė pasirinkti, kokią profesiją įgyti ir iš kokios veiklos užsidirbti. Todėl laikytina pagrįsta bylą nagrinėjusių teismų išvada, kad pagal dabartinį teisinį reglamentavimą nepilnamečiui dėl sveikatos sužalojimo atsiradusi žala negautų pajamų forma gali būti atlyginama tik iki pilnametystės (CK 6.285 straipsnio 2 dalis).

Kasacinis teismas taip pat pažymėjo, kad sveikatos sužalojimą patyrusio asmens turimi tikslai, siekis gyventi savarankiškai ir integruotis į visuomenę yra labai svarbūs kriterijai vertinant prarastas galimybes ir dėl to negautas pajamas ateityje. Tai neturėtų būti naudojama prieš patį nukentėjusįjį, mažinant jam priteistinos kompensacijos dydį, tačiau ginčo atveju teismai, atsižvelgę tiek į individualias nukentėjusiosios savybes, tiek į bendrą ekonominę, socialinę situaciją šalyje, neturėjo pagrindo konstatuoti, kad iki pilnametystės nukentėjusioji būtų turėjusi galimybę gauti didesnes nei minimalias pajamas (tokia galimybė tikėtina tik po pilnametystės), jei nebūtų sužalota jos sveikata. Atsižvelgdamas į tai, kasacinis teismas konstatavo, kad bylą nagrinėjusių teismų sprendimas žalos dydį negautų pajamų forma iki pilnametystės skaičiuoti pagal minimalų mėnesinį darbo užmokestį yra pagrįstas.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. lapkričio 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-604-219/2015

Viešieji pirkimai

Dėl nenumatytų darbų atlikimo rizikos paskirstymo tarp rangovo ir užsakovės bei atsiskaitymo už papildomus darbus

Ieškovas (tiekėjas, rangovas) savo reikalavimą iš atsakovės (perkančiosios organizacijos) priteisti skolą už atliktus papildomus darbus grindė tuo, kad pradėjus vykdyti viešojo pirkimo sutartį paaiškėjo, jog techniniame projekte padaryta klaida nurodant darbų kiekį ir faktiškai jis

atliko dangų klojimo darbus dvigubai didesniame plote. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai ieškinį atmetė.

Kasacinis teismas pažymėjo, kad pagal ginčo konkurso sąlygas užduotis parengti techninį projektą tiekėjams neskirta, šis statybos normatyvinis dokumentas jau buvo parengtas, įėjo į nurodyto konkurso dokumentų sudėtį, pagal jį reikėjo skaičiuoti darbų apimtį ir pateikti pasiūlymo kainą. Kasacinio teismo vertinimu, bylą nagrinėjusių teismų argumentai dėl visos viešojo pirkimo sutarties vykdymo rizikos perkėlimo rangovui (tiekėjui) iš principo devalvuoja techninio projekto kaip normatyvinio statybos dokumento (CK 6.684 straipsnis) reikšmę, nes tokiu būdu įteisinamos situacijos, kai perkančioji organizacija, iš anksto nustatydamą dalyvių galimybę (pareigą) išnagrinėti pirkimo dokumentus, apžiūrėti objektą, taip pat *a priori* įtvirtindama atsakomybės ir rizikos paskirstymą tarp šalių dėl klaidų atsiradimo, lieka neatsakinga dėl pirkimo dokumentų, pagal kuriuos buvo pateikti tiekėjų pasiūlymai ir varžomasi dėl sutarties sudarymo bei ji vykdoma, turinio. Tokios konkurso nuostatos dėl rizikos paskirstymo tarp kontrahentų negali paneigti rangovų galimybės reikalauti, kad užsakovės perkančiosios organizacijos pradėtų administracinį viešojo pirkimo sutarties pakeitimo procesą (gautų Viešųjų pirkimų tarnybos pritarimą), ar jiems tiesiogiai kreiptis į teismą, jei viešojo pirkimo sutarties vykdymo situacija atitinka CK normose įtvirtintą subjekcinę teisę, įgyvendinamą teisės aktų nustatyta tvarka, reikalauti padidinti rangos sutarties kainą (CK 6.685 straipsnis). Kasacinis teismas konstatavo, kad ginčo atveju svarbu įvertinti kontrahentų veiksmus sutarties vykdymo metu ir jų reiškiamų reikalavimų pagrįstumą, atsižvelgiant į CK nuostatas dėl statybos rangos sutarčių kainos keitimo sąlygų ir tvarkos, taip pat viešojo pirkimo sutarčių keitimo sąlygų bei ribojimų. Dėl viešojo pirkimo sutarčių keitimo kasacinio teismo praktika yra išplėtotą, joje pažymima, kad iš principo pripažįstama galimybė keisti viešojo pirkimo sutarties kainą, nustačius pirkimo sąlygų turinio trūkumą. Atsižvelgdamas į tai, kasacinis teismas panaikino bylą nagrinėjusių teismų procesinius sprendimus ir bylą dėl šios ginčo dalies grąžino nagrinėti iš naujo pirmosios instancijos teismui.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. lapkričio 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-609-690/2015

Civilinio proceso teisė

Dėl teismo išduoto vykdomojo rašto civilinėje byloje pagrįstumo

Apžvelgiamoje byloje sprendžiama dėl proceso teisės normų, reglamentuojančių asmenį, galintį būti išieškotoju pagal CPK 633, 638 straipsnius, aiškinimo ir taikymo. Pareiškėjai, kurie teismo sprendimu įpareigoti nugriauti neteisėtai pastatytą statinį, prašė panaikinti ne tam išieškotojui išduotą vykdomąjį raštą. Pirmosios instancijos teismas skundą tenkino, o apeliacinės instancijos teismas bylą nutraukė.

Prokuroras, nustatęs asmens, visuomenės, valstybės teisių ir teisėtų interesų pažeidimą, gina viešąjį interesą įstatymų nustatytais atvejais ir tvarka. Viešojo intereso gynimas apima asmens (tiek fizinio, tiek ir juridinio (viešojo ar privataus) ar asmenų grupės, visuomenės, valstybės teisių ir teisėtų interesų, kuriuos pažeidus būtų pažeistas ir viešasis interesas, gynimą ir tokie asmenys nurodomi kaip suinteresuoti asmenys byloje. Atsižvelgdamas į tai bei į tai, kad civilinėje byloje dėl išduoto statybos leidimo panaikinimo ir įpareigojimo nugriauti statinį kaip trečiasis asmuo buvo nurodytas Utenos teritorijų planavimo ir statybos valstybinės priežiūros skyrius, kasacinis teismas darė išvadą, jog prokuroras, gindamas viešąjį interesą, veikė valstybės, atstovaujamos Valstybinės teritorijų planavimo ir statybos inspekcijos prie Aplinkos ministerijos (toliau – Inspekcija), interesais dėl išduoto statybos leidimo panaikinimo ir įpareigojimo nugriauti statinį. Kasacinis teismas konstatavo, kad Inspekcija, imdamasi priemonių dėl vykdomojo rašto išdavimo, įgyvendino savo, kaip valstybės institucijos, įgaliojimus, veikdama valstybės vardu, todėl tiek išduodant vykdomąjį raštą jos iniciatyva, tiek vykdomajame rašte nurodant, kad išieškotoja yra Inspekcija, nebuvo pažeistos CPK 47 straipsnio 2 dalies nuostatos, nes prokuroras, gindamas viešąjį interesą, ir

Inspekcija, teikdama pareiškimą išduoti vykdomąjį dokumentą, toje byloje materialinio teisinio suinteresuotumo dėl priimto teismo procesinio sprendimo įvykdymo neturėjo, tokį suinteresuotumą turėjo tik valstybė, kurios interesams atstovauja ir kurios interesus per savo kompetenciją įgyvendina atitinkamos institucijos (prokuroras ar, kaip nustatyta nagrinėjamoje byloje, Inspekcija, atitinkamai siekdama tinkamo teismo sprendimo įvykdymo). Atsižvelgdamas į nurodytus argumentus, kasacinis teismas sprendė, kad vykdomasis raštas yra galiojantis ir išduotas pagrįstai, todėl apeliacinės instancijos teismui nebuvo pagrindo spręsti dėl civilinės bylos nutraukimo. Dėl to kasacinis teismas apeliacinės instancijos teismo nutartį panaikino ir pareiškėjų skundą atmetė.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. lapkričio 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-587-687/2015

Dėl elektroninių varžytynių, vykdytų nesant galimybių naudoti automatinį kainos didinimo būdą, nustatytą CPK 713 straipsnio 6 dalyje, teisėtumo vertinimo

Apžvelgiamoje byloje ginčas kilo dėl to, kad elektroniniu būdu vykstančių varžytynių, kuriose dalyvavo ieškovė, metu dėl neįdiegto automatinio kainos didinimo būdo ji neturėjo galimybės pasiūlyti didesnės kainos. Pirmosios instancijos teismas ieškinį atmetė, o apeliacinės instancijos teismas ieškinį tenkino – pripažino negaliojančiu turto pardavimo iš varžytynių aktą ir taikė restituciją.

Kasacinis teismas konstatavo, kad CPK 713 straipsnio 4 ir 6 dalyse ir Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2005 m. spalio 27 d. įsakymu Nr. 1R-352 patvirtintoje Sprendimų vykdymo instrukcijoje (toliau – Instrukcija) įtvirtinti alternatyvūs kainų didinimo būdai, pagrįsti principu, kad varžytynės laimi didžiausią kainą pasiūlęs dalyvis; pagal nurodytas nuostatas varžytynių dalyvis turi teisę rinktis, kuriuo iš kainos didinimo būdų naudotis. Iš to išplaukia išvada, kad vieno iš kainos didinimo būdų nepanaudojimas *per se* negali būti vertinamas kaip varžytynių tvarkos pažeidimas (neteisėtumas). Automatinis kainos didinimo būdas gali varžytynių dalyviui suteikti papildomą dalyvavimą varžytynėse palengvinančių elementų, tačiau jis savaime negarantuoja varžytynių laimėjimo, jeigu neautomatiniu būdu pasiūlyta kaina viršija didžiausią automatinį būdą naudojančio dalyvio nustatytą kainą. Kasacinis teismas taip pat pažymėjo, kad CPK 713 straipsnio ir susijusių straipsnių nuostatos dėl elektroninių varžytynių tvarkos naudojant automatinį kainos didinimo būdą nebuvo laiku įgyvendintos. Atsižvelgdamas į tai, kasacinis teismas darė išvadą, kad aptariamu atveju varžytynės galėtų būti pripažintos neteisėtomis tik tuo atveju, jeigu būtų pagrindas konstatuoti, kad dėl jų vykdymo tvarkos buvo pažeisti imperatyvūs CPK reikalavimai. Kasacinis teismas nurodė, kad ginčo varžytynėse abu dalyviai turėjo lygias ir iš anksto jiems žinomas galimybes varžytis ir naudotis jomis, keldami kainą neautomatiniu būdu. Varžytynės laimėjo atsakovas, pasiūlęs didesnę kainą. Šiame kontekste kasacinis teismas išaiškino, kad aplinkybė, jog elektroninių varžytynių metu Antstolių informacinėje sistemoje nebuvo įdiegtas automatinis kainos didinimo būdas ir varžytynių dalyviai neturėjo galimybės juo pasinaudoti, nėra pakankamas pagrindas pripažinti turto pardavimo iš varžytynių aktą negaliojančiu. Atsižvelgdamas į nurodytus argumentus, kasacinis teismas panaikino apeliacinės instancijos nutartį ir paliko galioti pirmosios instancijos teismo sprendimą – ieškinį atmesti.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. lapkričio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-592-469/2015

Darbo teisė

Dėl Darbo kodekso 141 straipsnio 3 dalies, 296, 303 straipsnių, Įmonių restruktūrizavimo įstatymo 8 straipsnio 1, 2 punktų aiškinimo ir taikymo

Tarp šalių kilo ginčas dėl atsakovės (darbuotojos) priešieškinyje nurodyto reikalavimo – pakeisti Darbo ginčų komisijos (toliau – DGK) sprendimą, priteisiant vidutinį darbo užmokestį už

visą uždelstą atsiskaityti laiką iki teismo sprendimo visiško įvykdymo, – nes, atsakovės nuomone, ieškovė (darbdavė, restruktūrizuojama įmonė) vengia vykdyti įsiteisėjusį DGK sprendimą ir toliau neatsiskaito su ja. Atsižvelgiant į tai, šioje byloje kilo aktualūs teisės klausimai dėl DK 296 straipsnyje nustatyto termino individualaus darbo ginčo šalims, nesutinkančioms su DGK sprendimu, pareikšti ieškinį teisme teisinio kvalifikavimo ir šio termino taikymo, taip pat, ar pagal įstatymuose įtvirtintą teisinį reglamentavimą restruktūrizuojama įmonė (darbdavys) turi pareigą nuo teismo nutarties iškelti įmonės restruktūrizavimo bylą įsiteisėjimo dienos iki teismo nutarties patvirtinti restruktūrizavimo planą priėmimo dienos mokėti atleistam iš darbo darbuotojui DK 141 straipsnio 3 dalyje, 303 straipsnyje nustatytas išmokas. Pirmosios instancijos teismas atsakovės priešieškinių tenkino iš dalies, o apeliacinės instancijos teismas jį atmetė.

Išplėstinė teisėjų kolegija, vienodindama ir koreguodama ankstesnę kasacinio teismo praktiką dėl DK normose nustatyto termino individualaus darbo ginčo šalims, nesutinkančioms su DGK sprendimu, pareikšti ieškinį teisme teisinio kvalifikavimo, išaiškino, kad DK 296 straipsnyje nustatytas mėnesio terminas individualaus darbo ginčo šalims, nesutinkančioms su DGK sprendimu, pareikšti ieškinį teisme turi būti kvalifikuojamas kaip procesinis terminas (DK 10, 29 straipsniai), kuriam taikomos CPK VII skyriaus „Procesiniai terminai“ normų nuostatos dėl procesinių terminų taikymo ir skaičiavimo, išskyrus darbo įstatymų nustatytas išimtis (DK 29 straipsnis).

Kasacinis teismas konstatavo, kad vadovaujantis Įmonių restruktūrizavimo įstatymo (toliau – ĮRĮ) 8 straipsnio 1, 2 punktais restruktūrizuojama įmonė (darbdavys) nuo teismo nutarties iškelti įmonės restruktūrizavimo bylą įsiteisėjimo dienos iki teismo nutarties patvirtinti restruktūrizavimo planą priėmimo dienos neturi pareigos mokėti atleistam iš darbo darbuotojui DK 141 straipsnio 3 dalyje, 303 straipsnyje nustatytas išmokas. Išplėstinė teisėjų kolegija pažymėjo, kad, teismui įmonės restruktūrizavimo byloje patvirtinus restruktūrizavimo planą, DK 141 straipsnio 3 dalyje, DK 303 straipsnyje nustatytų išmokų (sankcijų) skaičiavimas galėtų būti tęsiamas. Pagal ĮRĮ šių skaičiavimas sustabdomas iki restruktūrizavimo plano patvirtinimo, o tolesnis jų skaičiavimas ir mokėjimas priklauso nuo to, kaip kreditoriai restruktūrizavimo plane susitaria dėl įmonės prievolių apimties ir vykdymo terminų modifikavimo.

Tuo atveju, kai darbdavys nevykdo DGK sprendimo išieškoti atleistam iš darbo darbuotojui neišmokėtą darbo užmokestį bei kompensaciją už nepanaudotas atostogas, taip pat, taikant DK 141 straipsnio 3 dalį, išieškoti darbuotojo naudai vidutinį darbo užmokestį už praėjusį uždelsimo atsiskaityti laiką, šią sprendimo dalį ginčija, pažeistos darbuotojo teisės teismo ginamos taikant DK 303 straipsnio nuostatas, o ne dar kartą taikant DK 141 straipsnio 3 dalį ir priteisiant darbuotojui vidutinį darbo užmokestį už naują (tolesnį) uždelsimo atsiskaityti laikotarpį. Kasacinis teismas yra konstatavęs, kad teismo sprendimo darbo byloje neįvykdymo padariniai atsiranda, jeigu darbdavys nevykdo sprendimo, nors tokią galimybę turi. Išplėstinė teisėjų kolegija taip pat pažymėjo, kad teismas, taikdamas DK 303 straipsnį, taip pat turi nustatyti, ar šioje teisės normoje nustatytos išmokos skaičiavimas nebuvo sustabdytas, ar nėra įstatymų draudimų, dėl kurių sprendimas (nutartis) nedelsiant nebuvo įvykdytas. Atsižvelgdamas į tai bei į šioje byloje nustatytas aplinkybes, susijusias su įmonės restruktūrizavimo byla, kasacinis teismas padarė išvadą, kad tiek pareigos ieškovei vykdyti DGK sprendimo atitinkamas dalis atsiradimo metu, tiek vėliau egzistavo ir tebeegzistuoja objektyvios, nuo ieškovės valios nepriklausančios priežastys, dėl kurių ši objektyviai negalėjo ir negali įvykdyti sprendimo. Nuo teismo nutarties iškelti įmonei restruktūrizavimo bylą įsiteisėjimo DK 303 straipsnyje nustatytų išmokų (sankcijų) skaičiavimas yra sustabdytas, o prievolės vykdymas draudžiamas (ĮRĮ 8 straipsnio 1, 2 punktai), todėl atsakovės priešieškinių reikalavimas taikyti DK 303 straipsnyje nustatytus sprendimo darbo byloje neįvykdymo teisinius padarinius negali būti tenkinamas ir yra atmetinas. Atsižvelgdamas į nurodytus argumentus, kasacinis teismas sprendė apeliacinės instancijos nutartį palikti nepakeistą.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos 2015 m. lapkričio 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-426-701/2015

Dėl darbo pagal antrą darbo sutartį toje pačioje darbovietėje tapačiomis funkcijomis kvalifikavimo

Apžvelgiamoje byloje buvo sprendžiama dėl darbo pagal antrą darbo sutartį toje pačioje darbovietėje tapačiomis funkcijomis kvalifikavimo. Tarp šalių kilo ginčas, ar jos susitarė dėl viršvalandinio darbo ir apmokėjimo už jį. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai atmetė ieškinį, nes sprendė, kad šalys sutartimi susitarė dėl papildomo darbo ir jį negali būti laikoma susitarimu dirbti viršvalandinius darbus.

Kasacinis teismas konstatavo, kad toje pačioje darbovietėje dirbamo darbo kvalifikavimas kaip viršvalandžių, darbo masto padidinimo ar papildomo darbo didele dalimi priklauso nuo darbo laiko trukmės pailgėjimo aplinkybių: ar tai buvo nustatyta darbdavio valia, darbuotojo sutikimu, esant išimtinėms aplinkybėms; ar taip susitarė darbo teisinių santykių šalys abipuse laisva valia ir iniciatyva; taip pat nuo susitarimo turinio – ar tai išimtinėje situacijoje priimtas laikinas sprendimas, ar nuolatinio pobūdžio papildoma darbuotojo veikla; nuo to priklauso ir tokio susitarimo įforminimas – modifikuojant darbo sutartį, raštu ar kt. Siekiant nustatyti, ar toje pačioje darbovietėje dirbamas darbas yra darbų masto padidinimas ar papildomas darbas, lemiamą reikšmę turi darbo funkcijos (ne)tapatumas pagrindine darbo sutartimi sulygtai darbo funkcijai. Siekiant nustatyti, ar darbas gali būti kvalifikuojamas kaip viršvalandžiai, turi būti atsižvelgiama į darbo laiko pailgėjimo aplinkybes (tai laikinas išimtinis atvejis ar nuolatinis darbo organizavimo modelis, sulygtas darbo sutartyje; kiemo valia ir iniciatyva nustatytas toks darbas; kokia šalių susitarimo esmė, tikslai ir turinys; koks šalių elgesys vykdant susitarimą ir pan.) ir teisės aktuose nustatytas imperatyvias darbo laiko režimo taisykles.

Kasacinio teismo vertinimu, šalių sudaryta antra darbo sutartimi nebuvo susitarta dėl papildomo darbo, nes nurodyta sutartis buvo sudaryta dėl tokių pačių darbo funkcijų vykdymo, kaip ir nustatytos pirmojoje (pagrindinėje) šalių sudarytoje darbo sutartyje. Kasacinis teismas sprendė, kad toks susitarimas su ta pačia darbdave dėl tapačių pagrindinėms darbo funkcijų atlikimo, viršijantis įprastą darbo laiką, tačiau neviršijantis įstatyme nustatytą imperatyvių apribojimų, traktuotinas kaip darbo masto padidinimas (DK 197 straipsnis). Kasacinis teismas pažymėjo, kad DK 144 straipsnio 5 dalis, nustatanti, kad darbuotojų, dirbančių ne vienoje darbovietėje arba vienoje darbovietėje, bet pagal dvi ar daugiau darbo sutarčių, darbo dienos trukmė negali būti ilgesnė kaip dvylika valandų, taikoma ir padidinant darbų mastą. Atsižvelgdamas į tai bei į šioje byloje nustatytą aplinkybę, kad nurodytas darbo laiko trukmės apribojimas nebuvo viršytas, kasacinis teismas sprendė, jog nėra pagrindo darbo pagal ginčo darbo sutartį pripažinti viršvalandiniu darbu.

Kasacinis teismas taip išaiškino, kad darbo krūvio (apimties, normų) padidinimas, vadovaujantis DK 197 straipsniu, turi būti garantuojamas proporcingai didesniu, palyginti su nustatyta norma, apmokėjimu, todėl dėl darbuotojo darbo masto padidinimo bei su tuo susijusio darbo užmokesčio pasikeitimo minėtų sąlygų pakeitimą (papildymą) būtina įforminti toje pačioje, o ne atskiroje darbo sutartyje.

Atsižvelgdamas į nurodytus argumentus, kasacinis teismas sprendė apeliacinės instancijos teismo nutartį palikti nepakeistą.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. lapkričio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-590-378/2015

Dėl materialiosios teisės normų, reglamentuojančių darbo užmokesčio dydžio nustatymą nelegalaus darbo atveju, aiškinimo ir taikymo

Apžvelgiamoje byloje buvo sprendžiama dėl darbo užmokesčio dydžio nustatymo ir DK 141 straipsnio 3 dalies (dėl kompensacijos už uždelstą atsiskaityti laiką priteisimo) taikymo nelegalaus darbo atveju. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai sprendė, kad ieškovė (darbuotoja) neįrodė, jog buvo susitarta dėl didesnio darbo užmokesčio dydžio, todėl nustatant jos nelegalaus darbo

užmokesčio dydį taikytinas jos darbo laikotarpiu Vyriausybės nutarimu patvirtintas minimalaus mėnesinio atlyginimo (MMA) dydis.

Kasacinis teismas nurodė, kad nagrinėjant darbo bylą, kurioje sprendžiamas ginčas dėl darbo sutarties sąlygos, nustatančios darbo užmokestį, kai dėl šios darbo sutarties sąlygos nesusitarta raštu, kiekvienai šaliai turi būti suteikta galimybė įrodyti, dėl kokio dydžio darbo užmokesčio šalys susitarė žodžiu. Kasacinis teismas išaiškino, kad tais atvejais, kai darbo sutartis pripažįstama sudaryta jos šalims susitarus dėl būtinųjų darbo sutarties sąlygų, įtvirtintų DK 95 straipsnio 1 dalyje, tačiau nenustatytas susitarimas dėl darbuotojui mokėtino darbo užmokesčio, teismas šią darbo sutarties spragą turi užpildyti vadovaudamasis Darbo kodekse įtvirtintu teisingo mokėjimo už darbą principu, atsižvelgdamas į darbo užmokesčio toje (analogiškoje) įmonėje, įstaigoje, organizacijoje mokamo (mokėto) už tokį patį ar lygiavertį darbą, dydį. Ši taisyklė taikytina ir nelegalaus darbo atveju.

Kasacinis teismas taip pat išaiškino, kad DK 141 straipsnio 3 dalies nuostatos (dėl kompensacijos už uždelstą atsiskaityti laiką priteisimo) taikytinos ir tais atvejais, kai darbdavys neatsiskaito su darbuotoju, kuris dirbo nelegalų darbą.

Atsižvelgdamas į nurodytus argumentus, kasacinis teismas sprendė bylos dalį dėl nesumokėto darbo užmokesčio ir kompensacijos už uždelstą atsiskaityti laiką priteisimo grąžinti iš naujo nagrinėti apeliacinės instancijos teismui.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. lapkričio 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-615-469/2015